CENTRAL UNIVERSITY OF HARYANA
MAHENDERGARH

(Established vide Central Universities Act 2009)
NAAC Accredited 'A' Grade University

SCHEME, SYLLABUS AND COURSES OF READING

Offered by the Department of Sanskrit
for

M. A. SANSKRIT
(w.e.f. the Academic Session : 2021-2022)
Revised According to NEP- 2020

Semester – I
Semester – II
Semester – III
Semester – IV

(Approved in the Meeting of BOS, School Board & Academic Council)

<u>School of Humanities and Social Sciences</u>

DEPARTMENT OF SANSKRIT

Credit Matrix for M.A. Sanskrit
w.e.f. 2021-2022

Semesters	Core Course (CC)	Specialized Elective Courses (SE)	Interdisciplinary/ Generic Elective Course (GEC)	Viva Voce	Total
I	22	-	-	-	22
II	20	-	4	2	26
III	8	12	4	-	24
IV	20	8	-	-	28
Total	70	20	8	2	100

Instructions for the Students:

<u>Course Type</u>

Core Course (CC): There are core courses in every semester. These courses are to be compulsorily studied by a student as a core course to complete the requirement of a programme in a said discipline of study.

Specialized Elective Courses (SE): These are Elective courses and can be chosen from a pool of papers in Semester III and IV. It will be supportive to gain in depth reach in a particular field of Sanskrit and mandatory as per course curriculum. In fourth Semester a provision of **Dissertation** is made to train the students for research. The topic of the Dissertation will be related to the stream chosen out of four specialized groups. Medium of the Dissertation will be Sanskrit only.

Generic Elective Course (GEC): Generic Elective Course may be from an unrelated discipline. It is interdisciplinary/open elective as per course curriculum. Available/offered by the departments included in the School or can be taken from the GEC Course offered by the Dept. of Sanskrit.

DEPARTMENT OF SANSKRIT
M.A. SANSKRIT
CHOICE BASED CREDIT SYSTEM

Semester-I (w.e.f. 2021-2022)

Course Code	Title of Paper	L	T	P	Credits
SHSS SKT 1101 C 3104	Saṁhitā Upaniṣat Ca	3	1	0	4
SHSS SKT 1102 C 3104	Vyākaraṇaṁ Bhāṣāvijñānaṁ Ca (1)	3	1	0	4
SHSS SKT 1103 C 3104	Bhāratīyadarśanam (1)	3	1	0	4
SHSS SKT 1104 C 3104	Kāvyaṁ Nāṭakaṁ ca	3	1	0	4
SHSS SKT 1105 C 3104	Dharmaśāstram (1)	3	1	0	4
SHSS SKT 1106 C 2002	Vyāvahārikaṁ Saṁskṛtam	2	0	0	2
Total		17	05	0	22

Semester-II (w.e.f. 2021-2022)

Course Code	Title of Paper	L	T	P	Credits
SHSS SKT 1207 C 3104	Brāhmaṇam Vedāñgāni Ca	3	1	0	4
SHSS SKT 1208 C 3104	Vyākaraṇaṁ Bhāṣāvijñānaṁ ca (2)	3	1	0	4
SHSS SKT 1209 C 3104	Bhāratīyadarśanam (2)	3	1	0	4
SHSS SKT 1210 C 3104	Kāvyaṁ Kāvyaśāstraṁ Ca	3	1	0	4
SHSS SKT 1211 C 3104	Dharmaśāstram (2)	3	1	0	4
SHSS SKT 1201 V 0002	Viva-Voce (will be held only in Sanskrit Medium).	0	0	0	2
SHSS SKT 1201 GE 3104	Prācīnabhāratīyasaṁskṛtiḥ Darśanaṁ Bhāṣāvijñānaṁ Ca (1)	3	1	0	4
Grand Total		18	6	0	26

Semester-III (w.e.f. 2021-2022)

Course Code	Title of Paper	Type	L	T	P	Hrs.	Credits
SHSS SKT 1312 C 3104	Prācya-Vāṅmayasya Viśiṣṭamadhyayanam – (1)[Common paper for all Groups (A, B, C, D)	C	3	1	0	4	4
SHSS SKT 1313 C 3104	Saṁskṛta-kavayaḥ Kāvyaśāstraṁ Ca – (1) [Common paper for all Groups (A, B, C, D)	C	3	1	0	4	4
Option (I) - Group-A (Veda) Specialized Elective							
SHSS SKT 13A 01 SE 3104	Ṛk-saṁhitā Yajus-saṁhitā Ca	SE	3	1	0	4	4
SHSS SKT 13A 02 SE 3104	Brāhmaṇa-sāhityam	SE	3	1	0	4	4
SHSS SKT 13A 03 SE 3104	Kalpa-sāhityaṁ	SE	3	1	0	4	4
Option (II) - Group-B (Grammar) Specialized Elective							
SHSS SKT 13B 04 SE 3104	Vyākaraṇa-paramparā -(1)	SE	3	1	0	4	4
SHSS SKT 13B 05 SE 3104	Vyākaraṇa-darśanam - (1)	SE	3	1	0	4	4
SHSS SKT 13B 06 SE 3104	Vyākaraṇa-prakriyā - (1)	SE	3	1	0	4	4
Option (III) - Group-C (Literature) Specialized Elective							
SHSS SKT 13C 07 SE 3104	Nāṭya-śāstram	SE	3	1	0	4	4
SHSS SKT 13C 08 SE 3104	Nāṭya-sāhityam	SE	3	1	0	4	4
SHSS SKT 13C 09 SE 3104	Saṁskṛta-padya-sāhityam	SE	3	1	0	4	4
Option (IV) - Group-D (Indian Philosophy) Specialized Elective							
SHSS SKT 13 D 10 SE 3104	Bhāratīyadarśanasya Itihāsaḥ	SE	3	1	0	4	4
SHSS SKT 13 D 11 SE 3104	Nyāyadarśanam, Pūrvamīmāṃsādarśanaṁ Kāśmīraśaivadarśanaṁ Ca	SE	3	1	0	4	4
SHSS SKT 13 D 12 SE 3104	Pramukha-dārśanika-siddhāntāḥ	SE	3	1	0	4	4
SHSS SKT 1302 GE 3104	Prācīna-bhāratīya-saṁskṛtiḥ, Darśanaṁ Bhāṣā-vijñānaṁ Ca- (2)	GE	3	1	0	4	4

Semester-IV(w.e.f. 2021-2022)

Course Code	Title of Paper	Type	L	T	P	Credits
SHSS SKT 1414 C 3104	Prācya-Vāṅmayasya Viśiṣṭamadhyayanam – (2) [Common paper for all Groups (A, B, C, D)	C	3	1	0	4
SHSS SKT 1415 C 3104	Saṁskṛta-kavayaḥ Kāvya-śāstraṁ Ca – (2) [Common paper for all Groups (A, B, C, D)	C	3	1	0	4
SHSS SKT 1416 C 001212	Dissertation[According to the Group chosen] (A/ B/C/D)	C	0	0	12	12
Option (I) - Group-A (Veda) Specialized Elective						
SHSS SKT 14A 13 SE 3104	Atharvasaṁhitā Sāmasaṁhitā Ca	SE	3	1	0	4
SHSS SKT 14A 14 SE 3104	Āraṇyakopaniṣatsāhityam	SE	3	1	0	4
Option (II) - Group-B (Grammar) Specialized Elective						
SHSS SKT 14B 15 SE 3104	Vyākaraṇaparamparā (2)	SE	3	1	0	4
SHSS SKT 14B 16 SE 3104	Vyākaraṇadarśanam (2)	SE	3	1	0	4
Option (III) - Group-C (Literature) Specialized Elective						
SHSS SKT 14C 17 SE 3104	Padya-gadya-campū-sāhityam	SE	3	1	0	4
SHSS SKT 14C 18 SE 3104	Kāvyaśāstram	SE	3	1	0	4
Option (IV) - Group-D (Indian Philosophy) Specialized Elective						
SHSS SKT 14 D 19 SE 3104	Yogadarśanam Ādhunika-Yogadārśanikāśca	SE	3	1	0	4
SHSS SKT 14 D 20 SE 3104	Advaitavedāntadarśanam, Dārśanikasiddhāntāḥ Ādhunikavijṅānaṁ Ca	SE	3	1	0	4

M. A. Sanskrit Semesters
योजना, पाठ्यक्रमः, पाठचर्या च

(2021-2022 शैक्षिकसत्रतः प्रस्तावितम्, 2020-तमीयाः राष्ट्रियशिक्षानीत्यनुगुणं संशोधितः)

SCHEME, SYLLABUS AND COURSES OF READING

(Proposed w.e.f. the Academic Session : 2021-2022, Revised according to NEP-2020)

एम०ए० (संस्कृत)-कक्ष्यायाः प्रथमवर्षीयपाठ्यक्रमः सत्रद्वये (प्रथमसत्रे द्वितीयसत्रे च) विभक्तः वर्तते। तत्र प्रतिसत्रम् अध्ययनार्थं **पञ्च** पत्राणि निर्धारितानि सन्ति। द्वितीयसत्रस्य पाठ्यक्रमसमाप्तेः पश्चात् प्रथमद्वितीयसत्रयोः अधीतं पाठ्यक्रमम् आश्रित्य छात्राणां **संस्कृतमाध्यमेन** मौखिकी परीक्षा आयोजयिष्यते। द्वितीयसत्रे तृतीयसत्रे च चयनाधारितश्रेयोदानपद्धत्यनुसारेण विश्वविद्यालयस्य संस्कृतेतरछात्रेभ्यः एकैकं वैकल्पिकं पत्रं प्रस्तुतं वर्तते।

The first year syllabus of M.A. Sanskrit class is bifurcated into two semesters, namely, Semester-I and Semester-II. Five papers are prescribed for study in each Semester. Viva-Voce of the students, based on the syllabus covered in their 1st and 2nd Semester courses, will be conducted through **Sanskrit medium** after the completion of the syllabus of M.A. Sanskrit, Second Semester. In the Second and Third Semesters one GE Course each for the students of streams of other than Sanskrit is available.

एम०ए० (संस्कृत) कक्षायाः द्वितीय-वर्षस्य पाठ्यक्रमः सत्रद्वये (तृतीय-सत्रे चतुर्थ-सत्रे च) विभक्तः वर्तते। तत्र प्रत्येकं सत्रे **चत्वारः** वैकल्पिक-वर्गाः [(क) वेद-वर्गः, (ख) व्याकरण-वर्गः, (ग) साहित्य-वर्गः, (घ) भारतीय–दर्शन–वर्गश्च] प्रस्तुताः सन्ति, येषां मध्ये विद्यार्थी/परीक्षार्थी यथेच्छं कमपि **एकं** वर्गं चेष्यति। तृतीयसत्रे प्रत्येकं वर्गे अध्ययनार्थं त्रीणि पत्राणि निर्धारितानि सन्ति, अपि च चतुर्थसत्रे प्रत्येकं वर्गे पत्रद्वयं निर्धारितमस्ति। एतदतिरिक्तं तृतीते सत्रे द्वे अनिवार्यपत्रे, चतुर्थे सत्रे त्रीणि अनिवार्याणि पत्राणि निर्धारितानि सन्ति। यथा तृतीये सत्रे **अनिवार्यं पत्रम् – १२ : प्राच्य-वाङ्गमयस्य विशिष्टमध्ययनम् (१); अनिवार्यं पत्रम् –१३: संस्कृत-कवयः काव्यशास्त्रं च (१)।** चतुर्थे सत्रे **अनिवार्यं पत्रम् –१४ – प्राच्य-वाङ्गमयस्य विशिष्टमध्ययनम् (२); अनिवार्यं पत्रम् –१५ – संस्कृत-कवयः काव्यशास्त्रं च (२); अनिवार्यं पत्रम् –१६ – लघुशोधप्रबन्धश्च।** एतदतिरिच्य छात्राः तेषां क्रेडिट् (credit)–इति पूरणार्थम् अन्यविभागेभ्यः प्रदत्तेभ्यः पत्रेभ्यः एकं ततोधिकं वा पत्राणि चेतुं समर्थाः सन्ति।

The syllabus of M.A. Sanskrit (Final) Class is bifurcated into two semesters, namely, Semester-III and Semester-IV. There are four optional Groups (Group-A: Veda; Group-B: Grammar; Group-C: Literature; Group-D: Indian Philosophy) out of which the student/examinee can opt any one Group for the both semesters. In third Semester three papers are given in each Group and 2 papers are given in each Group in fourth Semester. Besides, two and three compulsory papers are prescribed in third and fourth Semesters respectively, e.g. for the third Semester **Compulsory paper- 12: *Prācya-vāṅmayasya Viśiṣṭamadhyayanam (1);*** **Compulsory paper- 13*: Saṁskṛtakāvayaḥ Kāvyaśāstraṁ Ca (1)*** and for the 4th Semester **Compulsory paper- 14**: ***Prācya-vāṅmayasya Viśiṣṭamadhyayanam (2);*** **Compulsory paper- 15*: Saṁskṛtakāvayaḥ Kāvyaśāstraṁ Ca (2);*** **Compulsory paper- 16: Dissertation.** Besides, the students may opt one or more GE courses from other Departments to meet their credit requirements.

एम०ए० संस्कृतम् , द्वितीयवर्षीय-पाठ्यक्रमस्य तृतीय-चतुर्थ-सत्त्रयोः वैकल्पिकाः वर्गाः –

Optional Groups for 3rd& 4th Semesters of M.A. Sanskrit (Final) Course -

विकल्पः (Option)	समूहः (Group)	समूह-नाम (Name of Group)
I	क/ A	वेदः(Veda)
II	ख/ B	व्याकरणम्(Grammar)
III	ग/ C	साहित्यम्(Literature)
IV	घ/D	भारतीय–दर्शनम् (Indian Philosophy)

लिखितपत्राणां विस्तृतः पाठ्यक्रमः
(2021-2022 शैक्षिकसत्रतः संशोधितः)
Detailed Syllabus for written papers
(Proposed w.e.f. Academic Session 2021-2022)
एम० ए० संस्कृतम् प्रथमं सत्रम्
M.A. SANSKRIT FIRST SEMESTER
COURSE CODE: SHSS SKT 1101 C 3104
प्रथमपत्रम् : संहिता उपनिषत् च
Paper-I : Saṁhitā Upaniṣat Ca

L	T	P	Credits
3	1	0	4

उद्देश्यः/Objective:

1. अध्येतृणां भारतीयज्ञानविज्ञानसंपद्भूते वैदिकवाङ्मये प्रवेशः; 2. वैदिकश्रुतिपरम्परायाः सम्यक् परिचयः; 3. प्राचीनार्वाचीन–व्याख्यानग्रन्थानां परिशीलनेन सह वैदिकसूक्तानामध्ययनम्; 4. ईश-केनोपनिषदयोः निहित–ब्रह्मविद्यायाः परिचय अनुभवं च; 5. वैदिकसाहित्याध्ययन–माध्यमेन प्राचीनभारतीय-जीवन-मूल्यानां संस्कृत्याश्चावबोधनम्।
2. **पाठ्यक्रमाध्ययनस्य फलम् / Course Level Learning Outcome:**
   1. अध्येतृभ्यः वैदिकसाहित्ये निहितस्य ज्ञानवैभवस्य परिचयःभवेत् ।
   2. वैदिक-मन्त्र-सूक्त-देवतानां परिचयः जायेत।
   3. वेदोपनिषत्सु निहिताध्यात्मिकतत्त्वानुसारि जीवननिर्वहणाय प्रेरणा आप्नुयात्।
   4. उपनिषदामध्ययनात् तत्र निहितस्य ज्ञानमार्गस्य ब्रह्मतत्त्वस्य चावधारणं भूयात्।
   5. अध्ययनानन्तरं वेदविषयस्योपरि शोधकार्यार्थम् उपजीविकाप्राप्त्यर्थञ्चापि साहाय्यं लभेत्।

पाठ्यक्रमः

अधोलिखितवैदिकसूक्तानां पारम्परिक्या आधुनिक्या आलोचनात्मकपद्धत्या च गहनमध्ययनम् -

घटकम्-1: ऋग्वेदः - अग्निः (1.1); सविता (1.35); विष्णुः (1.154); इन्द्रः (2.12); रुद्रः (2.33); बृहस्पतिः (4.50); उषा (5.80); वरुणः (7.88); सोमः (9.80)

घटकम्-2: ऋग्वेदः - पुरुषः (10.90); हिरण्यगर्भः (10.121); नासदीयम् (10.129); वाक् (10.125); सरमा-पणि-संवादः (10-108); विश्वामित्र-नदी-संवादः (3.33)

घटकम्-3: यजुर्वेदः - शिवसंकल्पमन्त्राः 34.1-6; **अथर्ववेदः** (शौनकः) ब्रह्मचर्यसूक्तम् (11.5) भूमिसूक्तञ्च (12.1)

घटकम्-4: ईशावास्योपनिषदः केनोपनिषदश्च मन्त्राणां विशदव्याख्या।

अनुशंसितग्रन्थाः

1. Chaubey, Braj Bihari & Telang, *The New Vedic Selection, Part I & II* (Revised and Enlarged Edition), Bharatiya Vidya Prakashan, Delhi-7, 2018 (Reprint)
2. Macdonell, A.A., *A Vedic Reader for Students,* CreateSpace Independent Publishing House, 2014 (Reprint)
3. *ऋग्वेद, स्वामी-दयानन्द-सरस्वती-भाष्यसहित*, प्रका०-परोपकारिणी सभा, अजमेर-2014
4. *अथर्ववेद, विश्वनाथ विद्यालङ्कार-भाष्यसहित*, वैदिक पुस्तकालय, केसरगंज, अजमेर-2013
5. *यजुर्वेद, स्वामी दयानन्द सरस्वती-भाष्यसहित*, प्रका० परोपकारिणी सभा, अजमेर-2012
6. Bloomfield, M. *Hymns of the Atharvaveda,* Motilal Banarsidass, Delhi, 1990 (Reprint)
7. *ऋग्वेद, सप्तम-अष्टम-नवम-मण्डल, आर्य्यमुनि-भाष्यसहित*, प्रका०-परोपकारिणी सभा, अजमेर-1989
8. ऋग्वेद, दशम-मण्डल, ब्रह्ममुनिपरिव्राजक-भाष्यसहित, प्रका०-परोपकारिणी सभा, अजमेर-1988
9. *ऋग्वेद, सायणभाष्यसहिता*, वैदिक संशोधन मण्डल, पूना,1941

10. उव्वट-महीधरकृत शुक्लयजुर्वेदभाष्यम्, सं.जगदीश लाल शास्त्री, मोतीलाल बनारसीदास, दिल्ली, पुनर्मुद्रण 1978
11. सातवलेकर, दामोदरपाद, *अथर्ववेद–सुबोधभाष्य*, वैदिक स्वाध्यायमण्डल, पारडी
12. *ईशादि नौ उपनिषद्, ईशावास्योपनिषद्,शाङ्करभाष्यार्थ-सहित*, गीता प्रेस, गोरखपुर, सं. 2071
13. शास्त्री, हरिदत्त एवं कुमार, कृष्ण (सं.) *ऋक्सूक्तसंग्रह*, साहित्य भण्डार, मेरठ
14. वैदिक साहित्य और संस्कृति, बलदेव उपाध्याय, शारदा संस्थान, वाराणसी, 1989

★★★

COURSE CODE : SHSS SKT 1102 C 3104
द्वितीयपत्रम् : व्याकरणं भाषाविज्ञानञ्च (1)
Paper-II : Vyākaraṇaṁ Bhāṣāvijñānaṁ Ca (1)

L	T	P	Credits
3	1	0	4

उद्देश्यः/Objective:

1. प्राचीनभारतीय-महावैयाकरणस्य पाणिनेः व्याकरणपरम्परायाश्च परिचयः; 2. संज्ञा–सन्धि-सुबन्त-तिङन्त-रूपाणां सिद्धिनियमैः सह परिचयः; 3. रूपसिद्धिप्रक्रियया सह संबद्धानामष्टाध्याय्याः सूत्राणां चावबोधनम्; 4. भाषाविज्ञाने विवेचितानां कानिचित् प्रमुख-सिद्धान्तानामवगमनम्।

पाठ्यक्रमाध्ययनस्य फलम् / Course Level Learning Outcome:

1. विद्यार्थीनां व्याकरणाध्ययनाय प्रवृत्तिर्जायेत, येन शब्दशुद्धिर्भाषाशुद्धिश्च भूयात् ।
2. दोषशून्यं संस्कृत-सम्भाषणाय लेखनाय च कौशलं वर्धेत।
3. संज्ञा–सन्धि-सुबन्त-तिङन्त-रूपाणां सिद्धिप्रक्रियायाः अष्टाध्याय्याः संबद्धसूत्राणां सह परिज्ञानं संभवेत्।
4. व्याकरणेन सह भाषाशास्त्रस्याध्ययनं बहुलाभप्रदम्, अनेन एतयोः विश्लेषणे सम्बन्धस्थापने च प्रवृत्तिरुत्पद्येत।

पाठ्यक्रमः

लघुसिद्धान्तकौमुद्याः अधोलिखित-प्रकरणेष्वागतानां रूपाणां सिद्धिः सूत्रव्याख्या च -

घटकम्-1: वरदराजः - लघुसिद्धान्तकौमुदी :
(क) सञ्ज्ञाप्रकरणम्; (ख) सन्धिप्रकरणम्।

घटकम्-2: वरदराजः - लघुसिद्धान्तकौमुदी : सुबन्तप्रकरणम् -
(क) अजन्तपुँल्लिङ्गप्रकरणम्- राम, सर्व, हरि, सखि, गो।
(ख) अजन्तस्त्रीलिङ्गप्रकरणम्- रमा, सर्वा, मति, स्त्री।
(ग) अजन्तनपुँसकलिङ्गप्रकरणम्- ज्ञान, वारि, दधि, मधु।
(घ) हलन्तपुँल्लिङ्गप्रकरणम्- विश्ववाह्, मघवन्, राजन्, विद्वस्, तद्, युष्मद्, अस्मद्।

घटकम्-3: वरदराजः - लघुसिद्धान्तकौमुदी :
(क) तिङन्ते भ्वादिप्रकरणम्- √भू, √एध (एतयोः सर्वे लकाराः)। (ख) पूर्वकृदन्तप्रकरणम्।

घटकम्-4: भाषाविज्ञानम् :
भाषाविज्ञानस्य परिभाषा क्षेत्रञ्च। भाषायाः परिभाषा वैशिष्ट्यञ्च। भाषागतपरिवर्तनं तद्भेदाश्च। भाषापरिवर्तनस्य कारणानि। भाषापरिवाराः (रूपरेखामात्रम्)। भाषाणां वर्गीकरणम् (परिवारमूलकम् आकृतिमूलकञ्च)। भारोपीयपरिवारः (सामान्यमध्ययनम्)। इण्डो-इरानियन-शाखा (विशिष्टमध्ययनम्)।

अनुशंसितग्रन्थाः

1. लघुसिद्धान्तकौमुदी, व्याख्या० श्रीधरानन्दशास्त्री, मोतीलाल बनारसीदास, दिल्ली, 2015
2. लघुसिद्धान्तकौमुदी, वरदराज, व्याख्या० भीमसेन शास्त्री, भैमी प्रकाशन, दिल्ली, 1949
3. भाषा और भाषिकी, देवीशंकर द्विवेदी, प्रशान्त प्रकाशन, कुरुक्षेत्र विश्वविद्यालय, कुरुक्षेत्र, 1974
4. पदपदार्थसमीक्षा, बलदेव सिंह, कुरुक्षेत्र विश्वविद्यालय, कुरुक्षेत्र, 1969
5. भाषा-विज्ञान, भोलानाथ तिवारी, किताब महल, इलाहाबाद, 1971
6. Introduction to Comparative Philology, P.D. Gune, Poona Oriental Book House, Pune, 1950. (Hindi Translation is also available), 2005
7. Transformational Grammar, Ratford, A., Cambridge Univ. Press, 1988
8. Introduction to Linguistics, Ratford, A. *et. al.,* Cambridge Univ. Press, 1999
9. Introduction to Theoretical Linguistics, Lyons, John, 1968
10. Linguistic Semantics, Lyons, John, Cambridge University Press, 1995
11. General Linguistics - An Introductory Survey, Robins, R. H., Indiana Press, Bloomington, 1964
12. भाषाविज्ञान की भूमिका, देवेन्द्रनाथ शर्मा, राधाकृष्ण, नई दिल्ली, 1978
13. Linguistics, An Introduction to Language and Communication, Akmaijan, A.R. Demers and R. Hamish, Cambridge Mass, MIT Press. 1979
14. पाणिनीयव्याकरणस्य भाषावैज्ञानिकमनुशीलनम्, घनश्याम उनियालः, अमर ग्रन्थ, दिल्ली, 2002

★★★

COURSE CODE : SHSS SKT 1103 C 3104

तृतीयपत्रम् : भारतीयदर्शनम् (1)

Paper-III : Bhāratīyadarśanam (1)

L	T	P	Credits
3	1	0	4

उद्देश्यः/Objective:

1. अध्येतृषु भारतीयदार्शनिकसिद्धान्तानां सम्यक् परिचयः; 2. केशवमिश्रप्रणीतायाः तर्कभाषायाः पाठनेन न्यायदर्शने प्रवेशः तस्य परिचयः च; 3. ईश्वरकृष्णप्रणीतायाः सांख्यकारिकाया अनुशीलनेन सांख्यदर्शने प्रवेशः तस्य परिचयः च; 4. भारतीयदर्शनपरम्परायाः षडास्तिकदर्शनेषु सांख्य-न्यायदर्शनयोः तत्त्वानुशीलनपूर्वकं विषयविशदीकरणम्।

पाठ्यक्रमाध्ययनस्य फलम् / Course Level Learning Outcome:

1. परम्परयावगतानां विभिन्नानां दार्शनिकसिद्धान्तानां विचाराणां च परिशीलने रुचिः समुत्पद्येत।
2. न्यायदर्शनस्य प्रामाणिक-ग्रन्थ-तर्कभाषायाः सम्यगनुशीलनेन सत्यानुसन्धानपुरःसरं तार्किक-योग्यतायाः विकासः संभवेत्।
3. सांख्यदर्शनस्य सर्वप्रामाणिक-ग्रन्थ-सांख्यकारिकायाः अध्यापनेन सांख्यसिद्धान्तानां परिचयः सञ्जायेत।
4. सांख्य-न्यायदर्शनाभ्यां सिद्धान्तानामवधारणेन अन्यदर्शनैः सह तुलनात्मकमध्ययनाय प्रेरयिष्यत्ययं पाठ्यक्रमः।

पाठ्यक्रमः -

सन्दर्भाणां कारिकाणां च व्याख्या दार्शनिकप्रश्नाश्च -

घटकम्-1: केशवमिश्रः-तर्कभाषा : आरम्भतः प्रत्यक्षप्रमाणपर्यन्तम्

घटकम्-2: तर्कभाषा : अनुमानप्रमाणतः प्रामाण्यवादपर्यन्तम्

घटकम्-3: ईश्वरकृष्णः-सांख्यकारिका (तत्त्वकौमुदी) : आरम्भतः 25 कारिकापर्यन्तम्
घटकम्-4: सांख्यकारिका (तत्त्वकौमुदी) : 26 कारिकातः समाप्तिपर्यन्तम्

अनुशंसितग्रन्थाः

1. तर्कभाषा, व्याख्याकार श्रीनिवास शास्त्री, साहित्य भण्डार, मेरठ
2. तर्कभाषा, व्याख्याकार बदरीनाथ शुक्ल, मोतीलाल बनारसीदास, दिल्ली, 1968
3. तर्कभाषा, व्याख्याकार गजानन शास्त्री मुसलगाँवकर, चौखम्बा, वाराणसी, 1995
4. Tarkabhāṣā, Eng. Tr. S.R. lyer, Varanasi
5. Tarkabhāṣā, Eng. Tr. A.B. Gajendragadkar, 1934
6. सांख्यकारिका, जगन्नाथ शास्त्री, मोतीलाल बनारसीदास, दिल्ली, 1983
7. सांख्यकारिका, सम्पादन तथा व्याख्याकार गजाननशास्त्री मुसलगाँवकर, चौखम्बा, वाराणसी
8. सांख्यकारिका, सम्पादन तथा व्याख्याकार हरिदत्त शास्त्री, साहित्य भण्डार, मेरठ, 1976
9. Sāṃkhyakārikā, Eng. Tr. by Wilson, Delhi, 2015
10. भारतीय दर्शन, उमेश मिश्र, प्रकाशन ब्यूरो, उत्तरप्रदेश सरकार, लखनऊ,1957

★★★

COURSE CODE : SHSS SKT 1104 C 3104

चतुर्थपत्रम् : काव्यं नाटकं च

Paper-IV : Kāvyaṁ Nāṭakaṁ Ca

L	T	P	Credits
3	1	0	4

उद्देश्यः/Objective:

1. काव्यनाटकरूपेणोपलब्धानां प्राचीनसाहित्यिक–ग्रन्थरत्नानां परिचयप्रदानम्; 2. महाकवि-माघकृत-शिशुपाल-वधस्य सम्यगध्ययनाध्यापनम्; 3. सुप्रसिद्धनाटकोत्तररामचरितस्यानुशीलनेन करुणरसस्य धारायामवगाहनम्; 4. पूर्वमेघस्य पठन-पाठनेन महाकवि-कालिदासस्य प्रतिभायाःपरिचयः।

पाठ्यक्रमाध्ययनस्य फलम् / Course Level Learning Outcome:

1. कालिदास-माघ-भवभूत्यादीनां कवीनां विषये गहनाध्ययनात् तेषां कवित्वपरिचयः सञ्जायेत।
2. शिशुपाल-वधस्य परिशीलनेन महाकवि-माघस्य काव्यगुणानां परिचयः संभवेत्।
3. उत्तररामचरित-नाटकस्याध्ययनेन संस्कृतनाट्यविद्यायाः सम्यगवगमनं भूयात्।
4. मेघदूतस्यानुशीलनेन कविकुलगुरु-कालिदासस्य कवित्वसम्पदः काव्यालंकारप्रयोगस्य च परिचयः भवितुं शक्नुयात्।
5. एषां काव्यनाटकानामनुशीलनेन तदानीन्तनभारतीय–सामाजिकार्थिक–राजनीतिकादीनां स्थितीनां परिज्ञानं सञ्जायेत।

पाठ्यक्रमः –

अधोलिखित-काव्यनाटकेषूपलभ्यमानानां श्लोकानां व्याख्या साहित्यिकप्रश्नाश्च -

घटकम्-1: माघः - शिशुपालवधम्, प्रथमः सर्गः
घटकम्-2: भवभूतिः - उत्तररामचरितम्, 1-3 अङ्काः
घटकम्-3: उत्तररामचरितम्, 4-7 अङ्काः
घटकम्-4: कालिदासः – मेघदूतम् (पूर्वमेघः)

अनुशंसितग्रन्थाः

1. शिशुपालवध, व्याख्या० आचार्य शेषराज शर्मा, वाराणसी
2. उत्तररामचरित, व्याख्या० आनन्दस्वरूप, मोतीलाल बनारसीदास, दिल्ली, 1970
3. शिशुपालवध (प्रथम सर्ग), व्याख्या० डॉ० श्रीनिवास शास्त्री, साहित्य भण्डार, मेरठ
4. Uttararāmacarita of Bhavabhūti, M.R. Kale, Motilal Banarsidass, Delhi, 2016
5. उत्तररामचरित, सम्पा० तारिणीश झा, मोतीलाल बनारसीदास, दिल्ली, 1970
6. संस्कृत साहित्य का इतिहास, ए० बी० कीथ, अनु० मंगलदेव शास्त्री, मोतीलाल बनारसीदास, दिल्ली, 1978
7. संस्कृत साहित्य का इतिहास, बलदेव उपाध्याय, शारदा निकेतन, वाराणसी, 1978
8. संस्कृत नाटककार, कान्तिकिशोर भरतिया, प्रकाशन शाखा, सूचना विभाग, उत्तरप्रदेश, 1959
9. संस्कृत नाटक समीक्षा, प्रो० इन्द्रपालसिंह 'इन्द्र', साहित्य निकेतन, कानपुर, 1960
10. The Meghadūta of Kālidāsa, M.R. Kale, Motilal Banarsidass, Delhi-2015
11. संस्कृत साहित्य का इतिहास, उमाशंकर शर्मा ऋषि, चौखम्बा भारत अकादमी, वाराणसी, पुनर्मुद्रण-2019
12. संस्कृत साहित्य का इतिहास, प्रीतिप्रभा गोयल, राजस्थानी ग्रन्थागार, जोधपुर, 1998

★★★

COURSE CODE : SHSS SKT 1105 C 3104
पञ्चमपत्रम् : धर्मशास्त्रम् (1)
Paper-V : Dharmaśāstram (1)

L	T	P	Credits
3	1	0	4

उद्देश्यः/Objective:

1. भारतीयपरम्परानुगुणं धर्मसूत्रेषु वर्णितस्य धर्मतत्त्वस्य सम्यगवधारणम्; 2. स्मृतिग्रन्थानुसारं धर्मतत्त्वस्य परिपालनाय परिरक्षणाय च प्रशिक्षणम्; 3. भारतीयजीवनपद्धतौ धर्मशास्त्रस्योपयोगितास्थापनं तदनुगुणं जीवननिर्वहणञ्च; 4. धर्मशास्त्रपरम्परायां स्मृतिग्रन्थानां तत्रोल्लिखितानामनुशासनानां तत्त्वानाञ्च साङ्गोपाङ्गविवेचनम्।

पाठ्यक्रमाध्ययनस्य फलम् / Course Level Learning Outcome:

1. धर्मशास्त्रस्येतिहासाध्ययनेन शास्त्रपरम्परायाः कालानुसारं विकासः तात्त्विकपरिशीलनं च प्राप्येत।
2. विभिन्नानां स्मृतिग्रन्थानामध्ययनेन स्मृतिपरम्परायाः तत्रत्यानां सिद्धान्तानां विषये च विश्लेषणात्मकचिन्तन-दृष्टिः गृह्येत।
3. धर्मस्यार्थोपपादनानां, वर्णाश्रमव्यवस्थायाः कर्तव्यानां च विषये परिज्ञानं भवेत्।
4. मनुस्मृतेः अध्ययनेन दैनन्दिनजीवने व्यवहारोपयोगीनां विधीनां सम्यगवधारणं क्रियेत।
5. याज्ञवल्क्यस्मृतेः दायभागस्य परिशीलनेन व्यावहारिकदृष्ट्या साामाजिकजीवने प्राप्तानां विधीनां सम्यक् परिज्ञानं ग्रहणं च जायेत।

पाठ्यक्रमः -

घटकम्-1: पी० वी० काणे-धर्मशास्त्रस्येतिहासः- प्रथमभागः– प्रथमखण्डः– धर्मस्य अर्थः, धर्मस्य उपादानानि, गौतमधर्मसूत्रः, बौधायनधर्मसूत्रः, आपस्तम्ब–धर्मसूत्रः, हिरण्यकेशि–धर्मसूत्रः, वसिष्ठ–धर्मसूत्रश्च– एतेषां पञ्चधर्मसूत्राणां सामान्यः परिचयः

घटकम्-2: पी० वी० काणे-धर्मशास्त्रस्येतिहासः- प्रथमभागः, द्वितीयखण्डः – वर्णाः, वर्णानां कर्तव्यानि, आश्रमाः, तेषां कर्तव्यानि, विवाहः, अन्ये संस्काराः

घटकम्-3: मनुस्मृतिः, प्रथमोऽध्यायः (कुल्लूकभट्टटीका)

घटकम्-4: याज्ञवल्क्यस्मृतिः (मिताक्षराटीका), दायादभागः

अनुशंसितग्रन्थाः

1. मनुस्मृतिः, मन्वर्थमुक्तावलीसहिता, सं० वासुदेव शर्मा काशीकरः, निर्णयसागर प्रेस, मुम्बई, 1909
2. मनुस्मृतिः, मेधातिथि-मनुभाष्य-समेता, सम्पा० गङ्गानाथ झा, परिमल पब्लिकेशन्स, दिल्ली, 1998
3. History of Dharmashastra, Dr. P.V. Kane, Bhandarkar Oriental Research Institute, Pune, 1962
4. याज्ञवल्क्यस्मृति, मिताक्षरा टीका सहित, वेंकटेश्वर मुद्रायन्त्र, मुम्बई, 1894
5. धर्मशास्त्र का इतिहास, पी० वी० काणे, 2014

★★★

COURSE CODE: SHSS SKT 1106 C 2002
षष्ठपत्रम् : व्यावहारिकं संस्कृतम्
Paper-VI : Functional Sanskrit

L	T	P	Credits
2	0	0	2

उद्देश्यः/Objective:

1. प्राचीनभारतीय साहित्यिक-सांस्कृतिक-सम्पदनुशीलनार्थं संस्कृतस्य व्यावहारिकपक्षाभ्यसनम्; 2. संस्कृत-माध्यमेन वाचन-लेखनाभ्यास-द्वारा संस्कृतेन व्यवहारसौकर्य-सम्पादनम्; ३. व्यावहारिकाभ्यासार्थम् अध्येतृभ्यः अवसरप्रदानम्; 4. अन्यासां भाषाणां उपयोगि-ग्रन्थानां संस्कृतेन अनुवादनार्थं सामर्थ्यविकासः।

पाठ्यक्रमाध्ययनस्य फलम् / Course Level Learning Outcome:

1. अध्येतृभ्यः संस्कृत-सम्भाषणस्य विधि-प्रविधीनां सम्यगवधारणं शक्नुयात्।
2. संस्कृतेन लेखनानुवादकौशले प्रवीणता जरीगृह्येत।
3. शब्दरूपाणां, धातुरूपाणां, लिङ्गानां, विशेष्य-विशेषणसम्बन्धानामभ्यसनं कुर्वीत, तेन चैतेषां भाषायाः व्यवहारे सौकर्यं जायेत।
4. अनेन पाठ्यक्रमेण संस्कृतभाषा-संरचनायाः मूलतत्त्वानामवधारणं संजायेत।

पाठ्यक्रमः -

घटकम्-1: वर्णपरिचयः, स्थानप्रयत्नानि, शब्दरूपाणां, धातुरूपाणां परिचयः अभ्यासश्च

घटकम्-2: संस्कृतभाषायां व्यवहृतानां लिङ्गानां सम्यक् परिचयः अभ्यासश्च (पुंलिङ्गम्, स्त्रीलिङ्गम्, नपुंसकलिङ्गम्), विशेष्यविशेषण–सम्बन्धः

घटकम्-3: संस्कृते वाक्यगठनम्, वाच्यपरिवर्तनम्, कारकाणां समासानाञ्च सामान्यपरिचयः

घटकम्-4: इतरभाषाभ्यः संस्कृतेनानुवादकौशलम्

अनुशंसितग्रन्थाः

1. द्विवेदी, कपिलदेव, *प्रौढरचनानुवादकौमुदी,* विश्वविद्यालय प्रकाशन, वाराणसी, 2017(Reprint)
2. हेगडे, जनार्दन, *अभ्यासदर्शिनी*, संस्कृत–भारती, बेङ्गलुरु, 2016
3. बाबूराम सक्सेना, *संस्कृत व्याकरण प्रवेशिका*, प्रयाग, चतुर्थ संस्करण-2015 सं.
4. *संस्कृतव्यवहारसाहस्री,* संस्कृत–भारती, बेङ्गलुरु, 2015
5. हेगडे, जनार्दन, *शुद्धिकौमुदी*, संस्कृत–भारती, बेङ्गलुरु, 2015
6. द्विवेदी, कपिलदेव, *प्रारम्भिक रचनानुवादकौमुदी*, विश्वविद्यालय प्रकाशन, वाराणसी, 2013(Reprint)
7. Bhandarakr, R.G., *Second Book of Sanskrit*, Low Price Publications, 2002 (Reprint)
8. Bhandarakr, R.G., *First Book of Sanskrit*, Chowkhamba Sanskrit Series Office, Varanasi, 2001
9. नरेन्द्र, *संस्कृतस्य व्यावहारिकस्वरूपम्,* संस्कृतकार्यालयः, श्री–अरविन्दाश्रमः, पुदुच्चेरी, 1916

★★★

एम० ए० संस्कृतम्, द्वितीयं सत्रम् (2021-22 शैक्षिकसत्रतः)

M.A. SANSKRIT, SECOND SEMESTER (w.e.f. Academic Session : 2021-22)

लिखितपत्राणां विस्तृतः पाठ्यक्रमः – Detailed Syllabus for Written Papers

COURSE CODE : SHSS SKT 1207 C 3104

सप्तमपत्रम् : ब्राह्मणं वेदाङ्गानि च

Paper-VII : Brāhmaṇaṁ Vedāṅgāni Ca

L	T	P	Credits
3	1	0	4

उद्देश्यः/Objective:

1. वैदिकानुसङ्गिकसाहित्यस्य परिचयार्थमध्ययनं तत्त्वानुशीलनं च; 2. ऐतरेयब्राह्मणस्य सूक्ष्माध्ययनात् तत्कालिक-समाजस्य संस्कृतेश्च परिचयप्रदानम्; 3. वेदार्थावबोधे वेदाङ्गानां भूमिकाप्रतिपादनाय निरुक्तगत-निर्वचन-परम्परायाः अवबोधनम्; 4. वेदस्य नैरुक्तव्याख्यापक्षस्योद्घाटनम्; 5. वैदिकव्याकरणप्रक्रियायाः सम्यक् प्रतिपादनमवबोधनं च।

पाठ्यक्रमाध्ययनस्य फलम् / Course Level Learning Outcome:

1. अस्य पाठ्यक्रमस्याध्ययनेन ब्राह्मणसाहित्यस्य विशेषतया शुनःशेपोपाख्यानस्य परिचयः तात्कालिक-सामाजिकमूल्यानां परिज्ञानं च प्राप्येत।
2. निरुक्ताध्ययनात् निर्वचन-विज्ञानावगमः, वेदार्थावबोधे सौकर्यं च संजायेत।
3. वैदिकव्याकरणज्ञानेन वैदिकवाङ्मयस्यान्तःप्रवेशाय गूढार्थबोधनाय च सौकर्यमुत्पद्येत।
4. वैदिक–लौकिकभाषयोः सम्बन्धस्यावधारणं भाषायाः विकाससोपानस्यावगमनं च संभवेत्।
5. वैदिकविषयाननुसृत्य स्वाध्यायानुशीलनं संजायेत, शोधक्षेत्रं प्रति मार्गं च प्रशस्तीभवेत्।

पाठ्यक्रमः –

अधोलिखित-ग्रन्थयोः सन्दर्भव्याख्या, समालोचनात्मक-प्रश्नाः निर्वचनानि च -

घटकम्-1: ऐतरेयब्राह्मणम् : अध्यायः 33 (शुनःशेपाख्यानम्)

घटकम्-2: निरुक्तम् – प्रथमोऽध्यायः

घटकम्-3: निरुक्तम् – द्वितीयोऽध्यायः(1-5 पादाः); सप्तमः अध्यायः(1-7 पादाः)

घटकम्-4: वैदिकं व्याकरणम् - वैदिकभाषायाः स्वरूपम्; वैदिकलौकिकभाषयोः भेदः; सन्धिः; पदपाठः; वैदिकस्वरः; लुङ् लकारः; लेट् लकारः; **प्रत्ययाः** - शतृ, शानच्, क्वसु, कानच्, तुमर्थकाः

अनुशंसितग्रन्थाः

1. ऐतरेय-ब्राह्मण (द्वितीय भाग), सायणभाष्यसहित, सम्पादक एवम् अनुवादक डॉ० सुधाकर मालवीय, तारा प्रिंटिंग वर्क्स, वाराणसी-1983
2. निरुक्त, हिन्दी अनुवादक पं० शिवनारायण शास्त्री, इण्डोलॉजिकल बुक हाऊस, दिल्ली
3. निरुक्त (भाग 1-2), स्कन्द-महेश्वर-कृत निरुक्तभाष्यटीका-सहित,संपा० लक्ष्मण स्वरूप, प्रका० पाणिनि, नई दिल्ली-1982
4. निरुक्त, दुर्गाचार्य-कृत वृत्ति-सहित, आनन्दाश्रम, पूना-1921
5. निरुक्तसम्मर्शः, ब्रह्ममुनि परिव्राजक, वैदिक यन्त्रालय, अजमेर-1966
6. हिन्दी निरुक्त (अध्याय 1, 2, 7), व्याख्या० कपिलदेव शास्त्री, साहित्य भण्डार, मेरठ
7. वैदिक व्याकरण (भाग 1-2), रामगोपाल, नैशनल पब्लिशिंग हाऊस, दिल्ली- भाग 1-1965 , भाग 2- 1969
8. A Vedic Grammar for Students, A.A. Macdonell, Motilal Banarsidass, Delhi-2010
9. Nighantu and Nirukta, Dr. Laxman Sarup, Motilal Banarsidass, Jawahar Nagar, New Delhi-2009
10. ए वैदिक ग्रामर फॉर स्टुडेन्टस, ए.ए. मैकडॉनल, अनु० सत्यव्रत शास्त्री, मोतीलाल बनारसीदास, दिल्ली, 1971

★★★

COURSE CODE : SHSS SKT 1208 C 3104
अष्टमपत्रम् : व्याकरणं भाषाविज्ञानं च (2)
Paper-VIII : Vyākaraṇaṁ Bhāṣāvijñānaṁ Ca (2)

L	T	P	Credits
3	1	0	4

उद्देश्यः/Objective :

1. संस्कृतभाषा-संरचनायाः व्याकरणसम्बन्धिततत्त्वानां च ज्ञानम्; 2. तिङन्त-नामधातु-कारक-तद्धित-समासादि-प्रकरणानां च सम्यगवधारणम्, तेषां प्रायोगिकरूपाणां च सुष्ठुतयाभ्यसनम्; 3. भाषाविज्ञानस्य तत्त्वानुसन्धान-पूर्वकमर्थ-ध्वनि-रूप-वाक्यादिविज्ञानानां सम्यगवधारणम्; 4. भारोपीयभाषापरिवारे भारतीयार्यभाषाणामन्तः-सम्बन्धस्यावलोकनमवबोधनं च।

पाठ्यक्रमाध्ययनस्य फलम् / Course Level Learning Outcome:

1. व्याकरणस्य परिनिष्ठित-ज्ञानेन प्रायोगिक–संस्कृतस्य परिप्रकाशनं सौकर्यं च संजायेत।
2. कारक-समासादीनामध्ययनेन वाक्यसंरचनायां सौकर्यम्, सम्भाषण-लेखनादिषु च प्रौढ़ताप्राप्तिः जायेत।
3. भाषाविज्ञानाध्ययनात् भाषाशास्त्रीयानुशीलने प्रवृत्तिः वर्धेत, येन वैदेशिक भाषाणामध्ययनेऽपि रुचिः संजायेत।
4. व्याकरण–भाषाविज्ञानयोः ज्ञानेन प्रायोगिकक्षेत्रेऽपि योग्यताप्राप्तिः साक्षात्कारेषु सौकर्यञ्च जनयेत्।

पाठ्यक्रमः -

लघुकौमुद्याः सिद्धान्तकौमुद्याश्चाधोलिखितानां प्रकरणस्थानां सूत्राणां सोदाहरणं व्याख्या सूत्रोल्लेखपूर्वकं रूपसिद्धिप्रक्रिया च -

घटकम्-1: वरदराजः - लघुसिद्धान्तकौमुदी
(क) तिङन्ते अदादिप्रकरणम् :- √अद्, √अस्, (एतयोः सर्वे लकाराः)
(ख) नामधातुप्रकरणम्। (ग) आत्मनेपदप्रक्रिया। (घ) परस्मैपदप्रक्रिया

घटकम्-2: वरदराजः - लघुसिद्धान्तकौमुदी
(क) समासप्रकरणम्। (ख) तद्धितप्रकरणम् (चातुरर्थिकपर्यन्तम्)

घटकम्-3: भट्टोजिदीक्षितः - सिद्धान्तकौमुदी : कारकप्रकरणम्

घटकम्-4: भाषाविज्ञानम् -
संस्कृतभाषा (वैदिकी लौकिकी च), अर्थविज्ञानम् - अर्थपरिवर्तनस्य कारणानि दिशश्च
ध्वनिविज्ञानम् - उच्चारणावयवाः तेषां प्रकार्याणि च; ध्वनीनां वर्गीकरणम्
रूपविज्ञानम् - शब्दनिर्माणम्; शब्दानां तत्त्वानि; धातुः प्रत्ययश्च; वाक्यविज्ञानम् - परिभाषा, स्वरूपं घटकाश्च

अनुशंसितग्रन्थाः

1. लघुसिद्धान्तकौमुदी, वरदराज, व्याख्याकार भीमसेन शास्त्री, भैमी प्रकाशन, दिल्ली, 2015
2. लघुसिद्धान्तकौमुदी, व्याख्याकार, श्रीधरानन्द शास्त्री घिल्डियाल, मोतीलाल बनारसीदास, दिल्ली, 2015
3. वैयाकरणसिद्धान्तकौमुदी (पूर्वार्द्ध), भट्टोजिदीक्षित, मोतीलाल बनारसीदास, दिल्ली-2014
4. वैयाकरणसिद्धान्तकौमुदी (1-2 भाग), व्याख्या० गोपालदत्त पाण्डेय, चौखम्बा सुरभारती प्रकाशन, वाराणसी, 2019
5. कारक-प्रकरण (सिद्धान्तकौमुदीस्थ), सम्पादक तथा व्याख्याकार श्रीनिवास शास्त्री, साहित्य भण्डार, मेरठ

6. भाषा और भाषिकी, देवीशंकर द्विवेदी, प्रशान्त प्रकाशन, कुरुक्षेत्र विश्वविद्यालय, कुरुक्षेत्र, 1964
7. पदपदार्थसमीक्षा, बलदेव सिंह, कुरुक्षेत्र विश्वविद्यालय, कुरुक्षेत्र,1969
8. भाषा-विज्ञान, भोलानाथ तिवारी, किताब महल, इलाहाबाद, 1971
9. भाषा-विज्ञान की भूमिका, देवेन्द्रनाथ शर्मा, राधाकृष्ण, नई दिल्ली, 1978
10. पाणिनीय-व्याकरणस्य भाषावैज्ञानिकमनुशीलनम्, घनश्याम उनियालः, अमर ग्रन्थ, दिल्ली, 2002
11. Introduction to Comparative Philology, P.D. Gune, Pune; (Its Hindi translation is also available)-2005
12. Transformational Grammar, Ratford, A., Cambridge University Press, 1988
13. Introduction to Linguistics, Ratford, A. *et. al.,* Cambridge University Press, 1999
14. (a) Introduction to Theoretical Linguistics, Lyons, John, 1968
    (b) Linguistic Semantics, Lyons, John, Cambridge University Press, 1995
15. General Linguistics, An Introductory Survey, Robins, R. H., Indiana Press, Bloomington, 1964
16. An Introduction to the Science of Meaning, Oxford Blackwell, Semantics, 1962
17. Sanskrit Syntax, J.S. Speijer, Motilal Banarasidass, Delhi
18. An Introduction to Language, Fromkin, V. and R. Rodman, New York etc. Harcourt, Brace Jovenovich College Publishers, 1992
19. The Principles of Semantics, Blackwell, Ullmann, Stephen, 1957
20. Semantic Analysis, Ithaca, N.Y. Ziff, Paul, Comell University Press, 1960
21. Linguistics, An Introduction to Language and Communication, Akmaijan, A.R. Demers and R. Hamish, Cambridge Mass, MIT Press, 1979

★★★

COURSE CODE : SHSS SKT 1209 C 3104
नवमपत्रम् : भारतीयदर्शनम् (2)
Paper-IX : Bhāratīyadarśanam (2)

L	T	P	Credits
3	1	0	4

उद्देश्यः/Objective:

1. भारतीयदर्शनस्य षट्सम्प्रदायान्तर्गतानां वेदान्तशास्त्रस्य पूर्वोत्तरमीमांसाशास्त्रयोः च सम्यक् परिचयः; 2. लौगाक्षि-भास्करकृतस्य अर्थसंग्रहस्याध्ययनाध्यापनेन पूर्वमीमांसाशास्त्रस्य सिद्धान्तानां परिज्ञानम्; 3. सदानन्दयोगीन्द्रकृतस्य वेदान्तसारस्य सम्यक् परिशीलनेन शाङ्करवेदान्तस्य तत्त्वानां परिचयः।

पाठ्यक्रमाध्ययनस्य फलम् / Course Level Learning Outcome:

1. अर्थसङ्ग्रहस्य सम्यगध्ययनेन पूर्वमीमांसाशास्त्रस्य गभीरानुशीलनस्य प्रवृत्तिःजायेत।
2. वेदान्तसारस्य पठन-पाठनेन शाङ्करवेदान्तसम्प्रदायस्य प्रकरणग्रन्थानां परिशीलने रुचिः समुत्पद्येत।
3. एतयोः सम्यगध्ययनेन भारतीयदार्शनिकपरम्परायाः ज्ञानमनुशीलनं च भवेत्।
4. अन्य-दार्शनिक-सम्प्रदायानां सिद्धान्तैः सह तुलनात्मकमध्ययनाय मनोवृत्तिरुत्पद्येत।

पाठ्यक्रमः –

सन्दर्भाणां व्याख्या आलोचनात्मक-प्रश्नाश्च -

घटकम्-1: लौगाक्षिभास्करः - अर्थसङ्ग्रहः (आरम्भतः विधिभागपर्यन्तम्)

घटकम्-2: अर्थसङ्ग्रहः (निषेधभागतः समाप्तिपर्यन्तम्)
घटकम्-3: सदानन्दयोगीन्द्रः - वेदान्तसारः (आरम्भतः अध्यारोपप्रकरणपर्यन्तम्)
घटकम्-4: वेदान्तसारः (अपवादप्रकरणतः समाप्तिपर्यन्तम्)

अनुशंसितग्रन्थाः

1. अर्थसंग्रह, सम्पा० तथा व्याख्याकार वाचस्पति उपाध्याय, चौखम्बा ओरियण्टालिया, दिल्ली, 1977
2. अर्थसंग्रहः, व्याख्याकार दयाशङ्कर शास्त्री, कानपुर
3. अर्थसंग्रहः, व्याख्याकार सत्यप्रकाश शर्मा, साहित्य भण्डार, मेरठ
4. Arthasaṅgraha, Eng. Tr. by A.B. Gajendragadkar and R.D. Karmakar, Motilal Banarsidass, Delhi, 2016
5. Arthasaṅgraha, Eng. Tr. by G. Thibaut, Delhi
6. वेदान्तसारः, हिन्दीरूपान्तर-तत्त्वपारिजाताभिध-हिन्दीव्याख्या-संवलितः, सन्तनारायण श्रीवास्तव्य, पीयूष प्रकाशन, प्रयाग,1968
7. वेदान्तसार, व्याख्याकार बदरीनाथ शुक्ल, मोतीलाल बनारसीदास, वाराणसी, 2012
8. वेदान्तसार, सम्पादक तथा व्याख्याकार राममूर्ति शर्मा, चौखम्बा पब्लिशर्स, दिल्ली
9. वेदान्तसार, व्याख्याकार गजानन शास्त्री मुसलगाँवकर, वाराणसी
10. वेदान्तसार, सम्पादक तथा व्याख्याकार डॉ० आद्याप्रसाद मिश्र, अक्षयवट प्रकाशन, इलाहाबाद
11 Vedāntasāra, Eng. Tr. by M. Hiriyanna
12. Vedāntasāra, Eng. Tr. by Swami Nikhilananda, Advaita Ashram, 2014
13. Outline of Indian Philosophy, Radhakrishnan, OUP India, 2009
14. भारतीय दर्शन, बलदेव उपाध्याय, चौखम्बा ओरियन्टालिया, दिल्ली
15. भारतीय दर्शन, उमेश मिश्र, प्रकाशन ब्यूरो, सूचना विभाग, उत्तर प्रदेश सरकार, लखनऊ,1957

★★★

COURSE CODE : SHSS SKT 1210 C 3104
दशमपत्रम् : काव्यं काव्यशास्त्रञ्च
Paper-X : Kāvyaṁ Kāvyaśāstraṁ Ca

L	T	P	Credits
3	1	0	4

उद्देश्यः/Objective:

1. संस्कृतगद्यकाव्यपरम्परायां बाणभट्टस्य शैल्याः सम्यगध्यापनम्, शुकनासोपदेशे प्रदर्शितानां नीतिमूलक–तत्त्वानामनुशीलनमवधारणं च; 2. उत्तरमेघानुशीलनेन कालिदास-वर्णितस्य प्राचीनभारतीय-ज्ञानवैभव-सम्पदः परिचयः, रसालङ्कार-रीत्यादीनां काव्यतत्त्वानां सम्यगवगमनं च; 3. काव्यशास्त्र-विषयक-प्राचीनभारतीय-खण्डनमण्डन-प्रक्रियायाः सम्यक् परिचयः; 4. काव्यशास्त्रे साहित्यशास्त्रे वा व्यवहृतानां शब्दशक्तीनां विशदीकरणमनुशीलनं च।

पाठ्यक्रमाध्ययनस्य फलम् / Course Level Learning Outcome:

1. संस्कृतकाव्यधारायाः काव्यशास्त्रसम्प्रदायानां च सम्यगवधारणं क्रियेत।
2. शुकनासोपदेशवर्णनानुगुणं जीवने उत्कृष्टता-प्रापणाय प्रेरणा जनिष्येत।
3. उत्तरमेघस्याध्ययनेन कविकुलगुरुकालिदास्य प्रतिभायाः परिज्ञानं संभवेत्।
4. काव्यशास्त्रस्य पारिभाषिक-शब्दानामवधारणं संजायेत।
5. साहित्यदर्पण-नामक-प्रसिद्धग्रन्थस्यानुशीलनेन काव्यशास्त्रस्य सम्यक् बोधः संजायेत ।

पाठ्यक्रमः -

सन्दर्भव्याख्या, काव्यसौन्दर्यात्मकाः काव्यशास्त्रात्मकाः प्रश्नाश्च -

घटकम्-1: बाणभट्टः - कादम्बरी (शुकनासोपदेशः)

घटकम्-2: कालिदासः - मेघदूतम् (उत्तरमेघः)

घटकम्-3: विश्वनाथः - साहित्यदर्पणम् - प्रथमः परिच्छेदः; द्वितीयः परिच्छेदः - अभिधानिरूपणम् (कारिका-संख्या 4 पर्यन्तम्)

घटकम्-4: साहित्यदर्पणम् - द्वितीयः परिच्छेदः - लक्षणानिरूपणम् व्यञ्जनानिरूपणं च (कारिकाः 5-20)

अनुशंसितग्रन्थाः

1. कादम्बरी, शुकनासोपदेशः, सम्पा० आचार्यः रामनाथः शर्मा राजेन्द्रकुमारः शास्त्री च, साहित्यभण्डारम्, मेरठनगरम्, 2001
2. कादम्बरी, शुकनासोपदेशः, सम्पा० आचार्य कपिलदेव गिरि, वाराणसी
3. कादम्बरी : एक सांस्कृतिक अध्ययन, डॉ० वासुदेवशरण अग्रवाल, 2016
4. बाणभट्ट का साहित्यिक अनुशीलन, अमरनाथ पाण्डेय, 2020
5. साहित्यदर्पण, सम्पादक पी०वी० काणे, मोतीलाल बनारसीदास, दिल्ली, 1956
6. साहित्यदर्पण, व्याख्याकार कृष्णमोहन शास्त्री, 1947
7. साहित्यदर्पण, सम्पादक शालिग्राम शास्त्री, मोतीलाल बनारसीदास, दिल्ली, 2009
8. साहित्यदर्पण, व्याख्याकार डॉ० श्रीनिवास शास्त्री, साहित्य भण्डार, सुभाष बाजार, मेरठ, 2016
9. The Meghadūta of Kalidāsa, M.R. Kale, Motilal Banarsidass, Delhi, 2015

★★★

COURSE CODE : SHSS SKT 1211 C 3104
एकादशपत्रम् : धर्मशास्त्रम् (2)
Paper-XI : Dharmaśāstram (2)

L	T	P	Credits
3	1	0	4

उद्देश्यः/Objective:

1. गीताज्ञानमाध्यमेन भारतीयधर्मधारायाः सम्यक् परिचयः; 2. स्वामिदयानन्दसरस्वतीप्रणीतस्य सत्यार्थप्रकाशानुगुणं परमेश्वरस्य सत्यस्वरूप-प्रकाशनम्, परमात्मनः गुण-कर्म-स्वभावानुसारमसंख्यनामभ्यः शतनाम्नां व्युत्पत्ति-निर्वचनपूर्वकमर्थज्ञानम्; 3. मानवजीवने श्रेष्ठगुणसंपादनाय संस्काराणामनिवार्यता-प्रतिपादनम्; 4. प्राचीनभारतीयजीवनपद्धतौ संस्काराणां महनीयताप्रकाशनाय स्वामिना दयानन्देन प्रदर्शित-मार्गस्यानुशीलनम्।

पाठ्यक्रमाध्ययनस्य फलम् / Course Level Learning Outcome:

1. गीतायां विश्वरूपदर्शनस्यानुशीलनेन परमात्मन अपरिमितशक्त्याः सम्यक् परिज्ञानं भूयात्।
2. गीतायां वर्णित-भक्तियोगस्य विधिवत् परिचयेन जीवने आध्यात्मिकतायाः संचारः संभवेत्।
3. सत्यार्थप्रकाशस्य प्रथमे समुल्लासे वर्णितानां विविधनामानुशीलनेन परमात्मनः स्वरूपं सम्यक् जानीयात्।
4. संस्कारविधौ पञ्चमहायज्ञानां पठन-पाठनेन जीवनं संस्कारपूर्णं संभवेत्, फलस्वरूपं च समाजस्य उन्नतिः स्यात्।
5. उपनयन-वेदारम्भसंस्कारयोः सम्यगध्ययनादनुपालनाच्च वैदिकसंस्कृतेः प्रकाशनं सञ्जायेत।

पाठ्यक्रमः -

घटकम्-1: श्रीमद्भगवद्गीता, एकादशोऽध्यायः द्वादशोऽध्यायश्च

घटकम्-2: महर्षि-दयानन्दः - सत्यार्थप्रकाशः, ईश्वरनामविषयः प्रथमः समुल्लासः – क) व्युत्पत्ति-निर्वचनपूर्वकं

शतनाम्नामर्थग्रहणम्; ख) तदनुगुणमीश्वरस्वरूप-समीक्षणम्

घटकम्-3: महर्षि-दयानन्दः संस्कारविधिः, सामान्यप्रकरणम्

घटकम्-4: महर्षि-दयानन्दः - संस्कारविधिः, उपनयनं वेदारम्भसंस्कारश्च

अनुशंसितग्रन्थाः

1. श्रीमत्स्वामी-दयानन्दसरस्वती, सत्यार्थप्रकाशः, सं० युधिष्ठिर मीमांसक, रामलाल कपूर ट्रस्ट, रेवली, सोनीपत, 2007
2. महर्षिदयानन्दसरस्वतीस्वामिविरचितः, सत्यार्थप्रकाशः, शोधकर्ता, समीक्षक, सम्पादक, भाष्यकार डॉ० सुरेन्द्रकुमार, सत्यधर्म प्रकाशन, प्राप्तिस्थान - विजयकुमार गोविन्दराम हासानन्द, 4408, नई सड़क, दिल्ली-6, 2014
3. सटिप्पणः सत्यार्थप्रकाशः, टिप्पणीकर्त्ता - स्वामी-वेदानन्दः तीर्थः, विरजानन्द वैदिक संस्थान, गाजियाबाद, सं.2016
4. दयानन्द -ग्रन्थावलि,भाग 1, सत्यार्थप्रकाशः, वैदिक पुस्तकालय, दयानन्द आश्रम, केसरगंज, अजमेर, चतुर्थ आवृत्ति-2019
5. श्रीमत्स्वामी-दयानन्दसरस्वती, संस्कारविधि, वैदिक पुस्ताकालय, दयानन्द आश्रम, केसरगंज, अजमेर-305001, 2017
6. श्रीमद्भगवद्गीता, संपा० वासुदेवलक्ष्मण शास्त्री पणशीकर, आठ भाष्यों व टीकाओं सहित, मुंशीराम मनोहरलाल पब्लिशर्स प्रा० लि०, नई दिल्ली-110055, 1966
7. श्रीमद्भगवद्गीता, गीता प्रैस, गोरखपुर-2015

★★★

एम० ए० संस्कृतम्, द्वितीयं सत्रम्

M. A. SANSKRIT, SECOND SEMESTER

COURSE CODE : SHSS SKT 1201 V 0002

मौखिकी परीक्षा : VIVA-VOCE

L	T	P	Credits
0	0	0	2

उद्देश्याः/Objective:

1. अध्येतृणां बौद्धिक-वाचिक-शक्त्योः आत्मविश्वास-सम्पादनम्; 2. अधीतानां सर्वेषां पाठ्यक्रमाणां साङ्गोपाङ्ग-संस्कारः मस्तिष्के संस्थापनम्; 3. संस्कृतेन सम्भाषणस्य प्रायोगिकपक्षस्याभ्यासः।

पाठ्यक्रमाध्ययनस्य फलम् / Course Level Learning Outcome:

अस्य पाठ्यक्रमस्याध्येतृभ्य अपेक्षिताः पाठ्यक्रमस्तरे केचन अध्ययन–परिणामाः अधोलिखितास्सन्ति –

1. मौखिकीपरीक्षायाः सम्यगभ्यासेन भविष्ये सम्भावितानां साक्षात्काराणां कृते योग्यता संभवेत्।
2. प्रथमवर्षान्तर्गते सत्रद्वयेऽधीतानां पाठ्यग्रन्थानां पुनरवलोकलनाय अनुशीलनाय च प्रेरणां जनिष्येत।
3. साक्षात्कारविषयक-शङ्कायाः दूरीकरणे साहाय्यं भूयात्, प्रतिस्पर्धायाः भावना च संजायेत।

टिप्पणी : एम०ए० (संस्कृतम्)-द्वितीयसत्रस्य पाठ्यक्रमसमाप्ते अनन्तरं प्रथमद्वितीयसत्रयो अधीतं पाठ्यक्रममाश्रित्य मौखिकी परीक्षा **संस्कृतमाध्यमेन** आयोजयिष्यते।

Note:- Viva-Voce of the students, based on the syllabus covered in their 1st and 2nd Semester-courses, will be conducted through **Sanskrit medium** after the completion of the syllabus of M.A. Sanskrit, Second Semester.

★★★

CHOICE BASED CREDIT SYSTEM

Generic Elective Course

COURSE CODE: SHSS SKT 1201 GE 3104

प्राचीनभारतीयसंस्कृतिः, दर्शनं भाषाविज्ञानं च (1)

Prācīnabhāratīyasaṁskṛtiḥ, Darśanaṁ Bhāṣāvijñānaṁ Ca (1)

माध्यमः – संस्कृत/हिन्दी/आंग्लभाषा

Medium – Sanskrit/Hindi/English

L	T	P	Credits
3	1	0	4

उद्देश्यः/Objective:

1. संस्कृतेतर-विषयाणामध्येतृभ्यः संस्कृताध्ययनाय सौकर्योत्पादनम्; 2. भारतीयज्ञानसंपदाधारभूतानां वेदादि-शास्त्राणामुपनिषदां च रुचिरुत्पादनम्; 3. संस्कृतेनोपनिबद्धानां नीतिवाक्यानां गीतायां वर्णितस्य कर्मयोगस्य च तत्त्व-संधारणाय यत्नः; 4. सामान्य-भाषाविज्ञानस्य परिचयः।

पाठ्यक्रमाध्ययनस्य फलम् / Course Level Learning Outcome:

1. अध्येतारः वेदादि-शास्त्राणामुपनिषदां च तत्त्वान् ज्ञात्वा स्वाध्याय प्रयत्नशीलाः भवेयुः।
2. व्यावहारिकदृष्ट्या संस्कृतज्ञानेन अन्यविषयाणामध्येतारः तत्तद् स्वविषयानुगुणं संस्कृतभाषायामुप-लभ्यमानानां ग्रन्थानां प्रति यत्नशीलाः स्युः।
3. वेदोपनिषत्–गीता–नीतिशास्त्र–भाषाशास्त्रादीनां विषयाणां सम्यगध्ययनेनास्माकं पूर्वजानां वैदुष्येण परिचयः संजायेत।
4. भारतीय-चिन्तनपरम्परायाः समृद्धिं ज्ञातुमयं पाठ्यक्रमः प्रकृष्टमाध्यमः संजायेत।

पाठ्यक्रमः

मन्त्राणां सन्दर्भानां श्लोकानां च व्याख्या सारसंक्षेपश्च –

घटकम्-1: (क) यजुर्वेदः (34. 1-6)-शिवसंकल्पमन्त्राः; (ख) तैत्तिरीयोपनिषद् - शिक्षावल्ली (अनुशासनोपनिषद्)

घटकम्-2: भर्तृहरिः- नीतिशतकम् : 1-50 श्लोकाः

घटकम्-3: भगवद्गीता – तृतीयाध्यायः (कर्मयोगः)

घटकम्-4: सामान्यभाषाविज्ञानम्- (क) वर्णमाला, वर्णानाम् उच्चारणस्थानानि प्रयत्नाश्च; (ख) भाषाविज्ञानस्य सामान्यः परिचयः, भाषापरिवर्तनस्य कारणानि, अर्थपरिवर्तनस्य कारणानि च

अनुशंसितग्रन्थाः -

1. उवव्ट-महीधर, शुक्लयजुर्वेदभाष्य, मोतीलाल बनारसीदास, दिल्ली, 2007
2. स्वामी दयानन्द सरस्वती, यजुर्वेदभाष्य, सम्पा० ब्रह्मदत्त जिज्ञासु, रामलाल कपूर ट्रस्ट, सोनीपत (हरियाणा)
3. तैत्तिरीयोपनिषद्, हिन्दी व्याख्याकार - स्वामी प्रखर प्रज्ञानन्द सरस्वती, काशी, 2013
4. भर्तृहरि, नीतिशतक, सम्पादक एवं हिन्दी व्याख्याकार - जनार्दन शास्त्री पाण्डेय, मोतीलाल बनारसीदास, दिल्ली, 2014
5. नीतिशतकम्, 'नीतिपथ' हिन्दी व्याख्याकार - राजेश्वर शास्त्री मुसलगाँवकर, चौखम्भा, वाराणसी
6. श्रीमद्भगवद्गीता (हिन्दी अनुवाद सहित), गीता प्रैस, गोरखपुर, 2015
7. श्रीकृष्ण त्रिपाठी, श्रीमद्भगवद्गीता (द्वितीय, तृतीय एवं चतुर्थ अध्याय), 2005
8. देवीदत्त शर्मा, भाषिकी और संस्कृत भाषा, हरियाणा साहित्य अकादमी, चण्डीगढ़, 1990
9. कपिलदेव द्विवेदी, भाषा-विज्ञान एवं भाषा-शास्त्र, विश्वविद्यालय प्रकाशन, चौक, वाराणसी, 2012
10. कर्णसिंह, भाषाविज्ञान, साहित्य भण्डार, मेरठ
11. Burrow, T., The Sanskrit Language, 2016
12. Gune, P.D., An Introduction to Comparative Philology, Oriental Book House, Poona, 1958

13. The Taittirīya Upaniṣad, Eng. Tr. and Commentary by Swami Muni Narayana Prasad, D.k. Print world (P), Ltd., New Delhi-2009

14. The NĪti and Vairāgya Śatakas of Bhartrihari, M.R. Kale, Motilal Banarsidass, Delhi, 2017

★★★

एम० ए० संस्कृतम्, तृतीयं सत्रम् (2021-22 शैक्षिकसत्रतः प्रस्तावितम्)

M.A. SANSKRIT, THIRD SEMESTER (w.e.f. Academic Session : 2021-22)

तृतीय-सत्रस्य पत्राणां विस्तृतः पाठ्यक्रमः - Detailed Syllabus of Third Semester Papers

COURSE CODE: SHSS SKT 1312 C 3104

द्वादशपत्रम् : प्राच्यवाङ्मयस्य विशिष्टमध्ययनम् - (1)

Paper- XII : Prācya-vāṅmayasya Viśiṣṭamadhyayanam - (1)

L	T	P	Credits
3	1	0	4

उद्देश्यः/Objective:

1. विद्यार्थिभ्यः प्राच्यवाङ्मयस्य सम्यगवबोधनम्; 2. वेदज्ञान-परिप्रकाशकानां प्रमुखवेदव्याख्याकाराणां व्याख्या-वैशिष्ट्यं जीवनी-कृतीत्यादीनां परिज्ञानम्; 3. वेदेषूपनिबद्धानां वैज्ञानिकतत्त्वानां परिचयः; 4. संस्कृतस्य आधुनिक-साहित्य-धारायाः सम्यक् परिज्ञानम्; 5. व्याकरणशास्त्रस्य प्रामाणिकेतिहासस्य सम्यक् परिचयः; 6. प्राचीन-पालिभाषायाः साहित्यस्य संक्षिप्तपरिचयः।

पाठ्यक्रमाध्ययनस्य फलम् / Course Level Learning Outcome:

1. प्राच्यवाङ्मयस्य सम्यक् परिचयेन तदध्ययनार्थं शोधकार्यार्थं च दिशानिर्देशं प्राप्नुयुः विद्यार्थिनः।
2. प्रमुखवेदव्याख्याकाराणां योगदानविषये ज्ञात्वा तेषां वेदव्याख्यानानां परिशीलनाय रुचि उत्पद्येत।
3. स्वामिनः दयानन्दस्य वेदभाष्ये प्रकाशितानां वैज्ञानिकविचाराणां परिज्ञानं संभवेत्।
4. वैदिकविज्ञानस्य आधुनिकवैज्ञानिक-गतिविधिभिः सह सम्बन्धस्थापनं भूयात्।
5. आधुनिकसंस्कृतसाहित्येन सह परिचयात् संस्कृतेन लेखनाय प्रवृत्ति संजायेत।
6. व्याकरणशास्त्रस्य प्रामाणिकेतिहासाध्ययनात् संस्कृतभाषायाः गौरवस्य प्राचीनतायाश्च परिचयः स्यात्।
7. पालिभाषाज्ञानेन पालिभाषया सह संस्कृतस्य सम्बन्धज्ञानं पालिसाहित्यस्य परिचयप्राप्तिः च भूयात्।

पाठ्यक्रमः –

घटकम्-1: वेदव्याख्यायाः पारम्परिकं स्वरूपम्; स्कन्दस्वामी, षड्गुरुशिष्यः, सायणः, दयानन्दः, अरविन्दः – एषां वेदभाष्यकाराणां भाष्याणां च परिचयः

घटकम्-2: वेदे विज्ञानम् - स्वामिदयानन्दसरस्वतीकृत–**ऋग्वेदादिभाष्यभूमिकातो**ऽग्रेलिखिताः विषयाः – पृथिव्यादि-लोक-भ्रमणविषयः, आकर्षणानुकर्षणविषयः, प्रकाश्यप्रकाशकविषयः, गणितविद्याविषयः, नौविमानादि-विद्याविषयः, तारविद्यामूलम्; वराहमिहिरकृत-**बृहत्संहितातः** - वास्तुशास्त्रं वृक्षायुर्वेदश्च, आयुर्वेद-शास्त्रम्

घटकम्-3: आधुनिक-संस्कृतसाहित्यस्य सामान्य-परिचयः - पद्यसाहित्यं, गद्यसाहित्यं, अनुवादसाहित्यं, कथासाहित्यं,

बालसाहित्यं च

घटकम्-4: युधिष्ठिर-मीमांसक-कृतः संस्कृत-व्याकरणशास्त्रस्येतिहासः(परिचयात्मक-रूपेणैव)

घटकम्-5: पालि-भाषायाः साहित्यस्य च सामान्यपरिचयः

अनुशंसितग्रन्थाः -

1. ऋग्वेदादिभाष्यभूमिका, स्वामी दयानन्द सरस्वती, आर्ष साहित्य प्रचार ट्रष्ट, नई दिल्ली, 1993
2. स्वामी दयानन्द सरस्वती, *ऋग्वेदभाष्यम्*, परोपकारिणी सभा, वैदिक पुस्तकालय, अजमेर, राजस्थान, पञ्चमावृत्ति – 2008
3. स्वामी दयानन्द सरस्वती, *यजुर्वेदभाष्यम्*, परोपकारिणी सभा, वैदिक पुस्तकालय, अजमेर, राजस्थान, सप्तमावृत्ति-2006
4. वेदालंकार, डॉ० रामनाथ, *वेदभाष्यकारों की वेदार्थ-प्रक्रियायें*, विश्वेश्वरानन्द वैदिक शोध-संस्थान, होशियारपुर,1980
5. डॉ० कृष्णलाल, *संस्कृत-शोध : वैदिक अध्ययन*, विभुवैभवम् विश्वनीड, ई 937, सरस्वती विहार, शंकर बस्ती, दिल्ली, 1987
6. Ram Gopal, *A History and Principles of Vedic Interpretation*, Delhi, 1983
7. डॉ० रामगोपाल, *वैदिक व्याख्या-विवेचन,* नेशनल पब्लिशिंग हाउस, दिल्ली
8. *Science in Sanskrit*, Saṁskrita Bharati, New Delhi, 2007
9. शास्त्री, प्रो० श्रीनिवास, *वेदप्रामाण्य-मीमांसा एवं ऋषि दयानन्द*, कुरुक्षेत्र विश्वविद्यालय, कुरुक्षेत्र,1980-81
10. शास्त्री, ज्ञान प्रकाश, *ऋगवेद के भाष्यकार और उनकी मन्त्रार्थ दृष्टि*, महर्षि सान्दीपनी राष्ट्रीय वेदविद्या प्रतिष्ठान, उज्जैन, 2015
11. Prajapati, Sweta, *Marigold of Modern Sanskrit Literature*, New Bharatiya Book Corporation, New Delhi, 2014
12. संस्कृतव्याकरण शास्त्र का इतिहास, युधिष्ठिर मीमांसक, रामलाल कपूर ट्रस्ट, बहालगढ़, सेनीपत, हरियाणा, 2014
13. पाण्डेय, डॉ० ओमप्रकाश, *वैदिक साहित्य एवं संस्कृति का समीक्षात्मक इतिहास,* न्यू एज पब्लिकेशन्स, 4835/24, अंसारी रोड दरियागंज, नई दिल्ली, 2008
14. वेदभाष्यभूमिकासंग्रहः, बलदेव उपाध्याय, चौखम्बा संस्कृत सीरीज आफिस, वाराणासी, 1934
15. चौबे, प्रो० व्रजबिहारी, *वेद-व्याख्या की दिशाएँ,* कात्यायन वैदिक साहित्य प्रकाशन, होशियारपुर, 2006
16. *Pride of India*, Saṁskrita Bharati, New Delhi, 2006
17. Mishra, Arun Ranjan, *Contemporary Sanskrit Writings*, Pratibha Prakashan, New Delhi, 2006
18. जैन, कोमलचन्द्र, *पालिसाहित्य का इतिहास*, वाराणसी, 1989
19. विण्टरनित्स, एम०, *हिस्ट्री ऑफ पालि लिटरेचर (वॉल्यूम-2)*, Motilal Banarsidass, Delhi, 2015
20. शुक्ला, हीरालाल, *आधुनिक संस्कृत साहित्य*, Rachna Prakashan, Allahabad, 1971
21. बापट, डॉ० पी० वी० (सम्पा०), *पालि-संग्रह*, साहित्य अकादमी, नई दिल्ली, 1968
22. सांकृत्यायन, पं० राहुल, *पालिसाहित्य का इतिहास*, 1963
23. उपाध्याय, भरतसिंह, *पालि साहित्य का इतिहास*, हिन्दी साहित्य सम्मेलन, प्रयाग, 1949.

★★★

COURSE CODE: SHSS SKT 1313 C 3104
त्रयोदशं पत्रम् : संस्कृत-कवयः काव्यशास्त्रं च – (1)
Paper- XIII: Saṁskṛta-kavayaḥ Kāvyaśāstraṁ Ca – (1)

L	T	P	Credits
3	1	0	4

उद्देश्यः/Objective:

1. मुख्यकवीनां जीवन-कृतित्व-विषये परिज्ञानम्; 2. काव्यशास्त्रस्य तत्त्वानां विभिन्न-सम्प्रदायानां मतानुशीलन-पुरःसरं गभीराध्ययनम्; 3. काव्यशास्त्रस्याधारभूते भरतमुनिकृत-नाट्यशास्त्रे वर्णितस्य काव्यात्मभूतस्य रसस्य सम्यग् ज्ञानम्; 4. काव्ये प्रयुक्तानां काव्यतत्त्वानां सम्यक् परिशीलनम्।

पाठ्यक्रमाध्ययनस्य फलम् / Course Level Learning Outcome:

1. संस्कृतसाहित्यजगतः प्रमुखकवीनां काल-कृति-विषये परिनिष्ठितं ज्ञानं प्राप्नुयात्।
2. संस्कृत-काव्यशास्त्रस्य आद्यप्रवर्तकाचार्य-भरतस्य नाट्यशास्त्रस्य परिचयेन सह रसविषयकोपादानस्य परिज्ञानं भूयात् ।
3. काव्यशास्त्रे प्रचलितानां विभिन्नानां सम्प्रदायानां विषये सम्यगभिज्ञानं स्यात्।
4. काव्यप्रकाशस्य परिचयेन सह काव्यशास्त्रीयतत्त्वानां विषये सम्यगवधारणं संभवेत्।

पाठ्यक्रमः –

घटकम्-1: अग्रेलिखित-कवीनां काव्यालोचन-पूर्वकं जीवन-कृतित्वस्य सामान्यः परिचयः - भासः, अश्वघोषः, कालिदासः, शूद्रकः, विशाखदत्तः, भारविः, माघः, हर्षः, बाणभट्टः, दण्डी, भवभूतिः, भट्टनारायणः, बिल्हणः, श्रीहर्षः

घटकम्-2: भरतकृत–नाट्यशास्त्रस्य षष्ठः अध्यायः (रस-भाव-विचारः)

घटकम्-3: अधोलिखितानां विषयाणां शास्त्रनिर्देश-पुरःसरं **काव्यप्रकाशानुसारं** सम्यगध्ययनम् - काव्यलक्षणम्, काव्यप्रयोजनम्, काव्यहेतुः, काव्यभेदः, शब्दशक्तिः, अभिहितान्वयवादः, अन्विताभिधानवादः, रसस्वरूपः, रससूत्रविमर्शः, रसदोषाः, काव्यगुणाः

घटकम्-4: काव्यशास्त्रस्य षट् सम्प्रदायानां परिचयः विवेचनं च - रस-सम्प्रदायः, अलङ्कार-सम्प्रदायः, रीति-सम्प्रदायः, ध्वनि-सम्प्रदायः, वक्रोक्ति-सम्प्रदायः, औचित्य-सम्प्रदायः

अनुशंसितग्रन्थाः -

1. Dasgupta, S.N., *A History of Sanskrit Literature: Classical Period*, Motilal Banarsidass, Delhi, 2017
2. Keith, A. B., *History of Sanskrit Literature*, Motilal Banarsidass, Delhi, 2017
3. व्यास, भोलाशङ्कर, *हिन्दी दशरूपक*, चौखम्बा विद्याभवन, वाराणसी, 2017
4. Krishnamachariar, M., *History of Classical Sanskrit Literature*, Motilal Banarsidass, Delhi, 2016
5. MacDonnell, A. A., *A History of Sanskrit Literature*, Kaveri Books, New Delhi, 2015
6. सिंह, सत्य व्रत, *श्रीमम्मटाचार्यविरचितः काव्यप्रकाशः*, चौखम्बा विद्याभवन, वाराणसी, 2014
7. De, S.K., *History of Sanskrit Poetics*, Motilal Banarsidass, New Delhi, 2014
8. द्विवेदी, पारसनाथ, *नाट्यशास्त्र का इतिहास*, चौखम्बा सुरभारती, वाराणसी, 2012
9. Tripathy, Radhavallabh, *Nāṭyaśāstra and the Indian Dramatic Tradition*, D. K. Print World, Delhi, 2012
10. Hegde, Suryanarayan, *The Concept of Vakrokti in Sanskrit Poetics*, Readworthy Pub. Pvt. Ltd., 2009
11. Raghavan, V., *Some Concepts of Alaṁkāraśāstra*, Theosophical Publishing House, Theosophical Society, Adyar, Chennai, 2009
12. घुसिंगा, रमेश चन्द्र, *अलङ्कार शास्त्र का बृहद् इतिहास*, रचना प्रकाशन, 2006
13. उपाध्याय, बलदेव, *संस्कृत साहित्य का इतिहास*, शारदा पब्लिसर्स, दिल्ली, 2001
14. Keith, A.B., *Sanskrit Drama*, Motilal Banarsidass, New Delhi, 1998
15. Kane, P.V., *History of Sanskrit Poetics*, Motilal Banarsidass, 1994
16. Baumer, Rachel Van, *Sanskrit Drama in Performance*, Motilal Banarsidass, Delhi, 1993
17. Lahiri, P.C., *Concepts of Rīti and Guṇa*, V K Publishing House, Delhi, 1987
18. Wilson, H. H., *Dramas*, Chaukhamba Sanskrit Series Office, Varanasi, 1983
19. Bhat, G.K., *Theatric Aspects of Sanskrit Drama*, Bhandarkar Oriental Research Institute, Poona, 1983
20. Raghavan, V., *The Number of Rasas*, Adyar Library & Research Centre, Chennai, 1975
21. Mukund, D.R., *Types of Sanskrit Drama*, Urmi Prakashan Mandir, Karachi, 1936
22. *मम्मटकृत–काव्यप्रकाशः—वामन–झलकीकरकृत–टीकया समलङ्कृतः*, भाण्डारकर ओरियण्टल रिसर्च इन्स्टीट्यूट, पूना, 1933
23. Vaidya, C.V., *History of Sanskrit Literature*, Poona, 1930
24. त्रिपाठी, रमाकान्त, *संस्कृत नाट्यसिद्धान्त*, चौखम्बा विद्याभवन, वाराणसी
25. कृष्णकुमार, *अलङ्कारशास्त्र का इतिहास*, साहित्य भण्डार, सुभाष बाजार, मेरठ

26. शास्त्री, श्रीनिवास (सम्पा०), *काव्यप्रकाश*, साहित्य भण्डार, सुभाष बाजार, मेरठ

★★★

Option (I)
वर्गः 'क' वेदः
Group-A (Veda)

चतुर्दशपत्रम् : ऋक्संहिता यजुस्संहिता च

Paper- XIV: Ṛk-saṁhitā Yajus-saṁhitā Ca

COURSE CODE: SHSS SKT 13A 01 SE 3104

L	T	P	Credits
3	1	0	4

उद्देश्यः/Objective:

1. वेदस्य वैदिकसाहित्यस्य च विशिष्टज्ञानप्राप्तिः; 2. ऋग्यजुसंहितयोः प्रमुखसूक्तानां सम्यगध्ययनम्; 3. विभिन्नानां प्राच्य-पाश्चात्य-भाष्यकाराणां भाष्यानुसन्धानपुरःसरं वैदिकज्ञानराशेः अवगमनम्।

पाठ्यक्रमाध्ययनस्य फलम् / Course Level Learning Outcome:

1. स्नातकोत्तरकक्षायाः विद्यार्थिनः सम्यक् पाठनात् वेदविषये विदिताः भवेयुः, निरन्तरस्वाध्यायेन च विशिष्टविद्वांसः स्युः।
2. ऋग्यजुर्वेदयोः विशिष्टसूक्तानां साङ्गोपाङ्गाध्ययनेन ऋषि-देवता-छन्द-विषयक-ज्ञानमपि प्राप्नुयुः ।
3. विभिन्नानां प्राच्य-पाश्चात्य-भाष्यकाराणां भाष्यैः सह सम्यक् परिचयः सम्भवेत्।
4. विशिष्टे वैदिकतत्त्वानुशीलने वैदिकसंहितानामध्ययने च रुचिः संजायेत।

पाठ्यक्रमः

ऋग्यजुर्वेदयोः अधोनिर्दिष्ट-सूक्तानां दयानन्दसहितं पारम्परिक-पाश्चात्य-भाष्यकारानुसारं गहनमध्ययनम् -

घटकम्-1: ऋग्वेदः - अग्निः (1.19), सूर्यः (1.115), ब्रह्मणस्पतिः (2.23), मित्रः (3.59), उषाः (3.61), पर्जन्यः (5.83)
घटकम्-2: ऋग्वेदः - पूषन् (6.53), वास्तोष्पतिः (7.54), सरस्वती (7.95), मण्डूकः (7.103), अक्षः (10.34), ज्ञानम् (10.71)
घटकम्-3: यजुर्वेदः (माध्यन्दिन - वाजसनेयि), अध्यायः 31-32 (सम्पूर्णम्)
घटकम्-4: यजुर्वेदः (माध्यन्दिन- वाजसनेयि), 33-दध्यायः (1-50 मन्त्राः)

अनुशंसितग्रन्थाः -

1. सरस्वती, स्वामी दयानन्द, *ऋग्वेदभाष्यम्*, परोपकारिणी सभा, वैदिक पुस्तकालय, अजमेर, राजस्थान, पञ्चमावृत्ति – 2008
2. सरस्वती, स्वामी दयानन्द, *यजुर्वेदभाष्यम्*, परोपकारिणी सभा, वैदिक पुस्तकालय, अजमेर, राजस्थान, सप्तमावृत्ति – 2006
3. चौबे, डॉ० व्रजबिहारी, *वेद-व्याख्या की दिशाएँ*, कात्यायन वैदिक साहित्य प्रकाशन, होशियारपुर, पंजाब, 2006
4. सातवलेकर, पं० श्रीपाद दामोदर, ऋग्वेद का सुबोध भाष्य, पारडी, 1985
5. *सायणकृतम् ऋग्वेदभाष्यम्*, वैदिक संशोधन मण्डल, पुण्यपत्तनम्, द्वितीय संस्करण – 1983
6. Ram Gopal, *A History and Principles of Vedic Interpretation*, Delhi, 1983
7. Griffith, Ralph T.M., *Hymns of the Ṛgveda*, Motilal Banarsidass, New Delhi, 2017
8. Macdonell, A.A., Vedic Reader for Students, Low Price Publications, 2002
9. शास्त्री, जगदीशलाल (सं.), *शुक्ल-यजुर्वेद-संहिता, उव्वट-महीधरकृत भाष्य सहित*, मोतीलाल बनारसीदास, दिल्ली, 1971

10. सूर्यकान्त (अनुवाद), *वैदिक देवशास्त्र*, Yugantar Press, Dufrin Pool, New Delhi, 1961
11. Peterson, P., *Hymns from the Ṛgveda*, Bhandarkar Oriental Research Institute, Pune, 1938
12. रामनाथ वेदालंकार, *वेदभाष्यकारों की वेदार्थ-प्रक्रियाएँ*, वि. वि. भारत-भारती अनुशीलन संस्थान, पंजाब विश्व., होशिआरपुर, 1980
13. त्रिपाठी, गयाचरण, *वैदिक देवता : उद्भव और विकास (भाग 1-2)*, भारतीय विद्या प्रकाशन, दिल्ली

★ ★ ★

पञ्चदशपत्रम् : ब्राह्मण-साहित्यम्

Paper-XV: Brāhmaṇa-sāhityam

COURSE CODE: SHSS SKT 13A 02 SE 3104

L	T	P	Credits
3	1	0	4

उद्देश्यः/Objective:

1. ब्राह्मणसाहित्यस्य सम्यक् परिचयप्रदानम्; 2. वेदार्थावबोधने ऐतरेय-शतपथब्राह्मणयोः अवदानस्य परिज्ञानम्; 3. एतरेय-शतपथ-ब्राह्मणान्तर्गतानां आख्यानोपाख्यानानां परिचयः; 4. एतरेय-शतपथ-ब्राह्मणान्तर्गतानां सांस्कृतिकै-तिहासिकादि-विशिष्टविषयाणां सविस्तरमध्ययनम्।

पाठ्यक्रमाध्ययनस्य फलम् / Course Level Learning Outcome:

1. ऐतरेय-शतपथब्राह्मणयोः विषयवस्तूनां सम्यगवधारणं भवेत्।
2. ब्राह्मणद्वयस्य वेदार्थावबोधन-विषयकावदानस्य सम्यगवगमनं जायेत।
3. ब्राह्मणद्वये आगतानामध्यायानामुपाख्यानानां च तत्त्वानुसन्धानपूर्वकमनुशीलनं सम्भवेत्।
4. अन्येषां शास्त्राणामध्ययने ब्राह्मणग्रन्थानामुपयोगित्वस्य ज्ञानं भूयात्।

पाठ्यक्रमः

एतरेय-शतपथ-ब्राह्मणयोः अधोलिखितानामध्यायानां पारम्परिकाधुनिक-भाष्यदृशाध्ययनम् -

घटकम्-1: ऐतरेय-ब्राह्मणम्, अध्यायः 34

घटकम्-2: ऐतरेय-ब्राह्मणम्, अध्यायः 35

घटकम्-3: शतपथ-ब्राह्मणम्, काण्डः 1, अध्यायः 8, ब्राह्मणम् 1-2 (मनु-मत्स्याख्यानम्)

घटकम्-4: शतपथ-ब्राह्मणम्, काण्डः 5 (चरक-सौत्रामणी), अध्यायः 5, ब्राह्मणः 4

अनुशंसितग्रन्थाः -

1. Eggeling, J. (Eng. Tr.), *The Śatapath-Brāhmaṇa vols.1-3*, Eastern Book Linkers, Delhi, 2009
2. कीथ, ए० बी०, *द ऋग्वैदिक ब्राह्मणाज़*, Motilal Banarsidass, Delhi, 1998
3. Haug, Martin, *The Aitareya Brāhmaṇa of the Ṛgveda*, Bhartiya Publishing House, 1976
4. उपाध्याय, गंगाप्रसाद, (सम्पा०), शतपथ-ब्राह्मण (भाग 1 तथा 3), प्राचीन वैज्ञानिक अध्ययन-अनुसन्धान संस्थान, दिल्ली, 1967
5. सामश्रमी, सत्यव्रत, *ऐतरेयालोचनम्*, Kolkata, 1963
6. मालवीय, डॉ० सुधाकर (सम्पा०), *ऐतरेय-ब्राह्मणम् (सायणभाष्य एवं सरल हिन्दी व्याख्या)*, तारा प्रिंटिंग वर्क्स, वाराणसी, 1950
7. *शतपथ-ब्राह्मण (सायणभाष्य)*, नाग प्रकाशन, दिल्ली
8. शर्मा, उर्मिला देवी, *शतपथ-ब्राह्मण : एक सांस्कृतिक अध्ययन*, मेहरचन्द लछमनदास पब्लिकेशन्स, नई दिल्ली

★★★

षोडशपत्रम् : कल्प-साहित्यम्

Paper- XVI: Kalpa-sāhityam
COURSE CODE : SHSS SKT 13A 03 SE 3104

L	T	P	Credits
3	1	0	4

उद्देश्यः/Objective:

1. वेदेषु निहितानां वैज्ञानिकतत्त्वानां उत्तरवैदिके साहित्ये यदुद्घाटनमस्ति तत्पक्षस्य परिचयः; 2. दैनन्दिनजीवने सम्मुखीभूतविभिन्न-विषयेषु वैदिकसूत्रग्रन्थानुसारं समाधान-विवेचनम्; 3. वेद-ब्राह्मणारण्यक-ग्रन्थेषु निर्दिष्टानां याज्ञिक-कर्मकाण्डानां सूत्रग्रन्थानुसारं विनियोजनस्य विशदव्याख्यानम्; 4. कल्पसूत्रेषु शूल्बसूत्रेषु च वर्णितानां रेखागणितादीनां विद्यानां प्रासङ्गिकत्व-प्रकाशनम्।

पाठ्यक्रमाध्ययनस्य फलम् / Course Level Learning Outcome:

1. सूत्रग्रन्थेषु वर्णितानां विभिन्नानां यागादिनां कर्मणां सम्यगवधारणं क्रियेत।
2. यज्ञसम्पादने प्रयुक्तानां विभिन्नानां विधीनां तत्त्वानुशीलनपूर्वकमध्ययनाय सामर्थ्यं जायेत।
3. कल्पसाहित्यस्योपरि कृताणां भाष्याणां गहनाध्ययनाय रुचिः संपद्येत।
4. कल्पसाहित्ये वर्णितायाः सामाजिक-सांस्कृतिक-सामग्र्या सम्यगवलोकने प्रयोक्तुं च समर्थाः भवन्तु।

घटकम्-1: कात्यायन-श्रौतसूत्रम् - अध्यायः 2, कण्डिका 1-4 (दर्शपौर्णमासः), कर्कभाष्यानुसारं विशदमध्ययनम्

घटकम्-2: कात्यायान-श्रौतसूत्रम्, अध्यायः 2, कण्डिका 5-8 (दर्शपौर्णमासः), कर्कभाष्यानुसारं विशदमध्ययनम्

घटकम्-3: पारस्कर-गृह्यसूत्रम्, प्रथमः काण्डः, हरिहर-गदाधर-कर्क-भाष्यानुसारमध्ययनम्

घटकम्-4: कात्यायन-शुल्बसूत्रम्, प्रथमः अध्यायः, विशदमध्ययनम्

अनुशंसितग्रन्थाः -

1. Kularia, D.P. (Eng. & Hindi transl.), Kātyāyana Śulbasūtra, with the Com. of Karka, Mahidhara, Devesh Publications, Rohtak, 2009
2. डॉ० वेदपाल, *पारस्करगृह्यसूत्र*, सत्यार्थप्रकाशन न्यास, कुरुक्षेत्र, 2008
3. दाश शर्मा, डॉ० रमेशचन्द्र, *कात्यायनशुल्बसूत्रम् (सोपपत्तिकं पर्यालोचनम्)*, नाग प्रकाशन, दिल्ली, 1994
4. *कात्यायन-श्रौतसूत्रम्, विद्याधर-शर्मा-कृत सरलावृत्ति*, अच्युत ग्रन्थमाला, वाराणसी, 1987
5. नेने, गोपालशास्त्री एवं पन्त, नित्यानन्द, *कात्यायन-श्रौतसूत्रम् (भाग 1-2)*, चौखम्बा संस्कृत सीरीज, वाराणसी, 1985
6. *कात्यायन-श्रौतसूत्रम् (कर्कभाष्यसहितम्)*, प्रथम भाग, श्री लाल बहादुर शास्त्री केन्द्रीय संस्कृत विद्यापीठ, दिल्ली, 1982-85
7. वेबर, डॉ० ए०, *कात्यायन-श्रौतसूत्रम्– कर्कभाष्य*, चौखम्बा संस्कृत सीरीज, वाराणसी, 1972
8. मालवीय, डॉ० सुधाकर (अनुवाद), पारस्करगृह्यसूत्र, तारा प्रिंटिंग वर्क्स, वाराणसी
9. खेमराज श्रीकृष्णदास, पारस्करगृह्यसूत्र, मुंबई
10. डॉ० जगदीशचन्द्र (सम्पा०), *पारस्करगृह्यसूत्र (हरिहरगदाधर-भाष्य)*, चौखम्बा संस्कृत सीरीज, वाराणसी
11. शास्त्री, डॉ० हरिदत्त, *पारस्करगृह्यसूत्र (हरिहरभाष्यसहित)*, भारतीय विद्या प्रकाशन, दिल्ली
12. *कातीयशुल्बसूत्र, विद्याधरगौड-कृत सरलावृत्ति*, अच्युत ग्रन्थमाला, वाराणसी
13. *कातीयशुल्बसूत्र, कर्क-महीधर-वृत्ति-सहित*, चौखम्बा संस्कृत सीरीज, वाराणसी

★★★

Option (II)
वर्गः 'ख' व्याकरणम्
Group-B (Grammar)

चतुर्दशपत्रम् : व्याकरण-परम्परा (1)

Paper- XIV: Vyākaraṇa-paramparā (1)
COURSE CODE: SHSS SKT 13B 04 SE 3104

L	T	P	Credits
3	1	0	4

उद्देश्यः/Objective:

1. भारतीयज्ञानमनीषोद्भूतायाः व्याकरणपरम्परायाः गभीरं विवेचनम्; 2. पाणिनिपूर्वाचार्याणां पाणिनीय-परम्परायाश्च सम्यक् परिचयः 3. काशिकावृत्तिदृशा अष्टाध्याय्याः सूत्राणां सम्यगवगमनम्; 4. काशिकासाहित्यस्य कौमुदीसाहित्यस्य च तुलनात्मकं परिचयः।

पाठ्यक्रमाध्ययनस्य फलम् / Course Level Learning Outcome:

1. पाणिनिपूर्वाचार्याणां पाणिनेः च व्याकरणपद्धतेः परम्परायाश्च विषये सम्यगवधारणं संजायेत।
2. काशिकादृशा पाणिनेः अष्टाध्याय्या अवगमनेन व्याकरणस्यान्तःप्रवेशाय सौकर्यं भूयात्।
3. संस्कृतव्याकरणस्य-व्याख्यानपरम्परायाः प्रमुखग्रन्थानामनुशीलनं सम्भवेत् ।
4. वैयाकरणसम्प्रदायानां विषये सम्यक् ज्ञानेन व्याकरणशास्त्र-विकाससस्य सम्यगवधारणं जायेत।

पाठ्यक्रमः -

घटकम्-1: पाणिनि-पूर्वाचार्याः (शाकटायनः, आपिशलिः, काशकृत्स्नः, व्याड़ी), पाणिनिः कात्यायनश्च

घटकम्-2: पाणिनिः, अष्टाध्यायी, प्रथमोऽध्यायः, प्रथमः पादः, सञ्ज्ञाविधायक-सूत्राणां काशिका-दृशा सोदाहरणं व्याख्या
घटकम्-3: पाणिनिः, अष्टाध्यायी, प्रथमोऽध्यायः, द्वितीयः पादः, सूत्राणां काशिका-दृशा सोदाहरणं व्याख्या
घटकम्-4: काशिका-साहित्यं कौमुदी-साहित्यं च - विवेचनात्मकमनुशीलनम्
अनुशंसितग्रन्थाः -

1. दहाल, लोकमणि, व्याकरणशास्त्रेतिहासः, भारतीय विद्या प्रकाशन, दिल्ली, 2018
2. Belvelkar, Shripada Krishna, Systems of Sanskrit Grammar, New Bharatiya Book Corporation, New Delhi, 2015
3. जिज्ञासु, ब्रह्मदत्त, अष्टाध्यायी (भाष्य), प्रथमावृत्ति (प्रथम भाग), रामलाल कपूर ट्रस्ट, रेवली, सोनीपत, 2013
4. भट्टोजिदीक्षितकृत–वैयाकरण-सिद्धान्तकौमुदी (उत्तरार्द्ध), मोतीलाल बनारसीदास, दिल्ली, 2011
5. Cardona, George, Pāṇini: A Survey of Research, Motilal Banarsidass, Delhi, 1997
6. वेदपाल विद्याभास्कर, अष्टाध्यायी-काशिका (प्रथमाध्यायः), साहित्य भण्डार, सुभाष बाजार, मेरठ, 1985
7. Hartmnt Scharfe, Wiesbaden; A History of Grammatical Literature, Otta Marrasowitz, 1977
8. त्रिपाठी, रामसुरेश, संस्कृतव्याकरणदर्शन, राजकमल प्रकाशन, दिल्ली, 1972
9. त्रिपाठी, डॉ० जयशंकरलाल एवं मालवीय, सुधाकर (सम्पा०), काशिकावृत्ति (न्यास-पदमञ्जरी-सहित), तारा पब्लिकेशन, वाराणसी, 1967
10. भट्टाचार्य, रामशंकर, पाणिनीय व्याकरण का अनुशीलन, इण्डोलोजिकल हाउस, वाराणसी, 1966
11. मीमांसक, युधिष्ठिर, संस्कृत-व्याकरणशास्त्र का इतिहास (भाग 1-2), रामलाल कपूर ट्रस्ट, रेवली, सोनीपत, 1963
12. वर्मा, सत्यकाम, संस्कृत व्याकरण का उद्भव और विकास, मोतीलाल बनारसीदास, दिल्ली
13. मिश्र, श्रीनारायण, काशिका-हिन्दी-टीका

★ ★ ★

पञ्चदशपत्रम् : व्याकरण-दर्शनम् (1)

Paper- XV: Vyākaraṇa-darśanam (1)

COURSE CODE: SHSS SKT 13B 05 SE 3104

L	T	P	Credits
3	1	0	4

उद्देश्यः/Objective:

1. संस्कृत-व्याकरणदर्शनस्योद्भव-विकास-विषये परिचयप्रदानम्; 2. व्याकरणशास्त्रे ख्यातेषु त्रिमुनिष्वन्यतमस्य भाष्यकारपतञ्जलेः महाभाष्यस्य विषयविवेचनं सममेव च व्याकरणशास्त्रस्य प्रयोजनादि-विषयानां परिचयः; 3. भर्तृहरेः स्थापितस्य स्फोटवादस्यानुशीलम्; 5. वाक्यपदीयान्तर्ग-ब्रह्मकाण्डे विवेचितानां दार्शनिकत्त्वानां गहनपरिज्ञानाम्।

पाठ्यक्रमाध्ययनस्य फलम् / Course Level Learning Outcome:

1. व्याकरणदर्शनविषये विवेचनात्मकरीत्या सम्यगवधारणम्।
2. भाष्यकारपतञ्जलेः महाभाष्यस्य पस्पशाह्निके परामृष्टानां पाणिनीय-व्याकरणस्य मौलिक-सिद्धान्तानां विषये सम्यक् संज्ञानं भूयात्।
3. भर्तृहरेः वाक्यपदीय-गत-ब्रह्मकाण्डस्याध्ययनेन शब्दब्रह्मविषये स्फोटवादस्यो च विषये सम्यगवगमनम्।

पाठ्यक्रमः

घटकम्-1: पतञ्जलिकृत-महाभाष्यस्य प्रथममाह्निकम् (पस्पशाह्निकम्), आरम्भतः 'सिद्धे शब्दार्थसम्बन्धे' पर्यन्तम्
घटकम्-2: पतञ्जलिकृत-महाभाष्यस्य प्रथमम् आह्निकम् (पस्पशाह्निकम्) – 'यथा लौकिकवैदिकेषु' इत्यतः समाप्तिं यावत्
घटकम्-3: भर्तृहरिकृत-वाक्यपदीयस्य ब्रह्मकाण्डम्, कारिकाः 1-73
घटकम्-4: भर्तृहरिकृत-वाक्यपदीयस्य ब्रह्मकाण्डम्, कारिकाः 74तः समाप्तिं यावत्

अनुशंसितग्रन्थाः

1. Katre, S.M., Aṣṭādhyāyī of Pāṇini, Motilal Banarsidass, Delhi, 2015
2. Vasu, Srisa Chandra, The Siddhānta Kaumudī of Bhattoji Diksita, 2 Vols, Motilal Banarsidass, Delhi, 2014
3. Thompson, Stephen Peter, Vyākaraṇa Mahābhṣya of Patanjali on Panini 3.1 (Ahnikas 1 to 6), Motilal Banarsidass, Delhi, 2010
4. Vasu, Srisa Chandra, The Ashtādhyāyī of Panini - 2 Vols, Motilal Banarsidass, Delhi, 2009
5. वेदालंकार, भीमसिंह, संस्कृतव्याकरणदर्शन, विद्यानिधि शोध संस्थान, शीला कॉलोनी, कुरुक्षेत्र, 2006
6. वेदालंकार, भीमसिंह, व्याकरणमहाभाष्य : विद्यानिधि हिन्दी व्याख्या, विद्यानिधि शोध संस्थान, शीला कॉलोनी, कुरुक्षेत्र, 2004
7. वेदालंकार, भीमसिंह, व्याकरणशास्त्रीय लोकन्यायरत्नाकर, पेनमैन पब्लिशर्स, दिल्ली, 2001
8. Shastri, Gaurinath, The Philosophy of Word and Meaning, Sanskrit College Calcutta, Kolkata, 1999
9. Barthakuria, A.C., The Philosophy of Sanskrit Grammar, Punthi Pustak, Kolkata, 1997
10. Iyer, K.A.S. (Ed.), Vākyapadīya of Bhartṛhari (with the Comms : Vṛtti & Paddhati), Deccan College Post Graduate & Research Institute, Pune, 1995
11. अवस्थी, शिवशंकर, वाक्यपदीयम् (ब्रह्मकाण्डम्) हिन्दी व्याख्या, चौखम्बा विद्याभवन, वाराणसी, 1990
12. Shastri, Charudev, Panini Re-interpreted, Motilal Banarsidass, Delhi, 1990
13. वेदालंकार, भीमसिंह, पातञ्जल महाभाष्य में अपूर्व कल्पनाएँ, परिमल प्रकाशन, दिल्ली, 1988
14. शास्त्री, आर० के० तथा कुदाल, डी० (सम्पा०), व्याकरणमहाभाष्य (कैयट-कृत 'प्रदीप'तथा नागेश-कृत 'उद्द्योत' सहित, भाग-1), वाराणसी, 1987
15. वेदालंकार, भीमसिंह. पातञ्जल महाभाष्य में प्रत्याख्यात सूत्र : एक समीक्षात्मक अध्ययन, निर्मल बुक एजेन्सी, कुरुक्षेत्र, 1987
16. वर्मा, सत्यकाम, भाषातत्त्व और वाक्यपदीय, भारतीय प्रकाशन, दिल्ली, 1983
17. Chakravarti, P.C., The Philosophy of Sanskrit Grammar, University of Calcutta, Kolkata, 1983
18. Gaurinath Shastri, A Study in the Dialectics of Sphoṭa, Motilal Banarsidass, Delhi, 1980
19. वर्मा, सत्यकाम, व्याकरण की दार्शनिक भूमिका, मुंशीराम मनोहरलाल, दिल्ली, 1971
20. वेदव्रत (सम्पा०), व्याकरणमहाभाष्यम् (भाग-1), हरियाणा साहित्य संस्थान, गुरुकुल झज्जर, 1962

21. मीमांसक, युधिष्ठिर (व्याख्या०), महाभाष्यम् (प्रथमो भागः), रामलाल कपूर ट्रस्ट, रेवली, सोनीपत
22. मिश्र, मथुराप्रसाद (व्याख्या० तथा सम्पा०), व्याकरणमहाभाष्यम् (आह्निक 1-5), चौखम्बा विद्याभवन, वाराणसी
23. भाण्डारी, माधव शास्त्री एवं विद्यावाचस्पति, वेदप्रकाश (व्याख्या०), व्याकरणमहाभाष्य (आह्निक 1-2), मेहरचन्द लछमनदास पब्लिकेशन्स, दिल्ली
24. शुक्ल, रामगोविन्द (हिन्दी व्याख्या०), वाक्यपदीयम् (ब्रह्मकाण्डम्), काशी संस्कृत ग्रन्थमाला
25. वामदेवाचार्य (व्याख्या०), वाक्यपदीयम् (ब्रह्मकाण्डम्), कृष्णदास अकादमी, वाराणसी
26. पाण्डेय, रामाज्ञा, व्याकरणदर्शनभूमिका, सम्पूर्णानन्द संस्कृत विश्वविद्यालय, वाराणसी

★ ★ ★

षोडशपत्रम् : व्याकरण-प्रक्रिया (1)

Paper- XVI: Vyākaraṇa-prakriyā (1)

COURSE CODE: SHSS SKT 13B 06 SE 3104

L	T	P	Credits
3	1	0	4

उद्देश्यः/Objective:

1. विशिष्ट-प्रक्रियाग्रन्थस्य सिद्धान्तकौमुद्याः समीचीनतया अध्ययनाय प्रयत्नः; 2. षड्लिङ्गरूपाणां स्त्रीप्रत्ययानां च सम्यगध्ययनाध्यापनम्; 3. समास-तद्धितादि विशिष्टपदानां रचना-प्रक्रियायाः सम्यगवगमनम्; 4. पदरचनाप्रक्रियायाः सम्यगवबोधनेन संस्कृत-भाषायाः लेखने वादनेऽन्यव्यवहारे च सम्यक् सामर्थ्य-विकासः।

पाठ्यक्रमाध्ययनस्य फलम् / Course Level Learning Outcome:

1. संस्कृत व्याकरणदृशा प्रमुख-प्रक्रिया-ग्रन्थस्य सिद्धान्तकौमुद्याः सम्यगध्ययनाध्यापनं भूयात्।
2. सिद्धान्तकौमुद्याः बालमनोरमा-तत्त्वबोधिन्यादीनां व्याख्यानामपि सम्यक् परिशीलनं संभवेत्।
3. शास्त्रीयव्यवहारार्थं व्याकरणस्य विशिष्टतत्त्वानां समुचितरीत्या षड़लिङ्ग-स्त्रीप्रत्यय-समास-तद्धितादि विषयाणामवधारणम्।
4. आगामी-शोधकार्यार्थं विद्यार्थीनां मार्गप्रशस्तिः, विभिन्न-शास्त्राणां पाठन-लेखन-विवेचनादि रीत्या सम्यग् परिश्रमेण संभवेत्।

पाठ्यक्रमः –

अधस्तनेषु प्रकरणेषु सोदाहरणं सूत्र-वार्तिक-व्याख्या सूत्र-वार्तिकोल्लेखपूर्वकं रूपसिद्धिश्च -

घटकम्-1: भट्टोजिदीक्षितकृत-वैयाकरणसिद्धान्तकौमुदी (पूर्वार्द्धम्) (बालमनोरमा-तत्त्वबोधिनीसहिता) – अजन्त-पुंलिङ्ग-प्रकरणाद् आरभ्य अजन्त-नपुंसकलिङ्ग-प्रकरणं यावत्

घटकम्-2: स्त्रीप्रत्यय-प्रकरणम्

घटकम्-3: समासः - अव्ययीभावसमासप्रकरणम्, तत्पुरुषसमासप्रकरणम्

घटकम्-4: तद्धितेष्वपत्याधिकार-प्रकरणे 'समर्थानां प्रथमाद् वा' (सूत्रसंख्या 1072) इति सूत्रादारभ्य 'क्षुद्राभ्यो वा' (सूत्रसंख्या 1137) इति सूत्रं यावत्

अनुशंसितग्रन्थाः

1. Katre, S.M., Aṣṭādhyāyī of Pāṇini, Motilal Banarsidass, Delhi, 2015
2. Vasu, Srisa Chandra, The Siddhānta Kaumudī of Bhattoji Diksita, 2 Vols, Motilal Banarsidass, Delhi, 2014

3. Thompson, Stephen Peter, Vyākaraṇa Mahābhāṣya of Patanjali on Panini 3.1 (Ahnikas 1 to 6), Motilal Banarsidass, Delhi, 2010
4. Vasu, Srisa Chandra, The Aṣṭādhyāyī of Panini - 2 Vols, Motilal Banarsidass, Delhi, 2009
5. Shastri, Charudev, Panini Re-interpreted, Motilal Banarsidass, Delhi, 1990
6. गिरिधर शर्मा चतुर्वेदी, परमेश्वरानन्द शर्मा विद्याभास्कर, वैयाकरण-सिद्धान्तकौमुदी (भाग 1-4),मोतीलाल बनारसीदास, नई दिल्ली, 1958
7. पाण्डेय, गोपालदत्त (व्याख्या०), वैयाकरण-सिद्धान्तकौमुदी (भाग 1-2), चौखम्बा सुरभारती, वाराणसी

★★★

Option (III)
वर्गः 'ग' संस्कृतसाहित्यम्
Group-C (Sanskrit Literature)

चतुर्दशपत्रम् : नाट्य-शास्त्रम्

Paper- XIV: Nāṭya-śāstram

COURSE CODE: SHSS SKT 13C 07 SE 3104

L	T	P	Credits
3	1	0	4

उद्देश्यः/Objective:

1. संस्कृतसाहित्यस्य विशिष्टविधायाः नाट्यशास्त्रस्याध्ययनम्; 2. ऐतिहासिकानुशीलनेन सह नाट्यशास्त्रीयग्रन्थानां तेषां कर्तृणां च विषये सम्यक् परिज्ञानम्; 3. नाट्यशास्त्रकार-भरतदृष्ट्या नाट्यमण्डपस्य रङ्गभूमेः वा सम्यगवबोधनम्; 4. महाकवि-धनञ्जयकृत-दशरूपकग्रन्थाधारेण दशानां रूपकाणां तेषां लक्षणोदाहरणानां च विवेचनम्; 5. प्राचीनभारतीयनाट्यकलायाः विषये विद्यार्थीभ्यः परिचय-प्रदानम्।

पाठ्यक्रमाध्ययनस्य फलम् / Course Level Learning Outcome:

1. प्राचीन-भारतीय-नाट्यशास्त्रीयपरम्परायाः सम्यक् पाठनं भूयात्।
2. ऐतिहाहिकदृष्ट्या कालक्रमानुसारं च नाट्यशास्त्रीयाणां ग्रन्थानां सम्यगवबोधनं स्यात्।
3. रङ्गभूमौ प्रयुक्तानां तत्त्वानां गहनमध्ययनमनुशीलनं क्रमिक-विकासस्य च विवेचनं भवेत् ।
4. नाट्यशास्त्रे दशरूपके च वर्णीतानां विषयाणां तुलनया परार्मशः शक्नुयात्।

पाठ्यक्रमः -

घटकम्-1: नाट्यशास्त्रस्य इतिहासः **(परिचयः -** भरतः, रामचन्द्रगुणचन्द्रौ, सागरनन्दी, धनञ्जयः, विश्वनाथः, शिंगभूपालः, रूपगोस्वामी, शारदातनय एतेषां नाट्यग्रन्थानां च परिशीलनम्**)**

घटकम्-2: भरतकृत-नाट्यशास्त्रम् द्वितीयोऽध्यायः (रङ्गभूमिः)

घटकम्-3: धनञ्जयकृत-दशरूपकम्, प्रथमः प्रकाशः - कारिकाव्याख्या आलोचनात्मकः प्रश्नश्च

घटकम्-4: दशरूपकम्, तृतीयः प्रकाशः - टिप्पण्यात्मकः प्रश्नः

अनुशंसितग्रन्थाः -

1. Dasgupta, S.N., A History of Sanskrit Literature: Classical Period, Motilal Banarsidass, Delhi, 2017
2. Keith, A. B., History of Sanskrit Literature, Motilal Banarsidass, Delhi, 2017
3. व्यास, भोलाशङ्कर, हिन्दी दशरूपक, चौखम्बा विद्याभवन, वाराणसी, 2017
4. Ghosh, M. M., Nāṭyaśāstram, Chaukhamba Publications, Varanasi, 2016
5. Krishnamachariar, M., History of Classical Sanskrit Literature, Motilal Banarsidass, Delhi, 2016
6. MacDonnell, A. A., A History of Sanskrit Literature, Kaveri Books, New Delhi, 2015
7. Tripathi, Radhavallabh, Nāṭyaśāstra in the Modern World, D K Print World Limited, Delhi, 2014
8. De, S.K., History of Sanskrit Poetics, Motilal Banarsidass, New Delhi, 2014
9. द्विवेदी, पारसनाथ, नाट्यशास्त्र का इतिहास, चौखम्बा सुरभारती, वाराणसी, 2012
10. Tripathi, Radhavallabh, Nāṭyaśāstra and the Indian Dramatic Tradition, D K Print World Limited, Delhi, 2012
11. Rangacharya, Adya, Introduction to Bharata's Nāṭyaśāstra, Munshiram Manoharlal Publications, Delhi, 2005
12. Nagar, R.S., Nāṭyaśāstra of Bharatamuni, Parimal Publications, New Delhi, 2005
13. Keith, A.B., Sanskrit Drama, Motilal Banarsidass, New Delhi, 1998
14. शास्त्री, श्रीनिवास (सम्पा०), धनञ्जयकृत–दशरूपक, साहित्य भण्डार, सुभाष बाजार, मेरठ, 1994
15. Wilson, H. H., Dramas, Chaukhamba Sanskrit Series Office, Varanasi, 1983
16. Bhat, G.K., Theatric Aspects of Sanskrit Drama, Bhandarkar Oriental Research Institute, Poona, 1983
17. व्यास, भोलाशङ्कर (सम्पा०), दशरूपक, चौखम्बा प्रकाशन, वाराणसी, 1962
18. Mukund, D.R., Types of Sanskrit Drama, Urmi Prakashan Mandir, Karachi, 1936
19. महाराज, श्रीचरण तीर्थ (सम्पा०), दशरूपक, चौखम्बा प्रकाशन, वाराणसी
20. रमाकान्त त्रिपाठी, संस्कृत नाट्यसिद्धान्त, चौखम्बा विद्याभवन, वाराणसी
21. नाट्यशास्त्रम्, सम्पूर्णानन्द संस्कृत विश्वविद्यालय, वाराणसी

★★★

पञ्चदशपत्रम् : नाट्य-साहित्यम्

Paper- XV: Nāṭya-sāhityam

COURSE CODE: SHSS SKT 13C 08 SE 3104

L	T	P	Credits
3	1	0	4

उद्देश्यः/Objective:

1. भासकृतरूपकयोः कर्णभार-प्रतिमयोः शूद्रकस्य च मृच्छकटिकस्य सम्यगध्ययनमनुशीलनम्; 2. रूपकाणां प्रायोगिक-पक्षस्य विवेचनात्मकः परिचयः 3. भास-शूद्रकयोः नाट्यशैल्याः मौलिकतायाः प्रतिपादनम्; 4. रूपकेषु निहितानां प्राचीनभारतीय-सामाजिक-राजनीतिक-सांस्कृतिकादि-विषयगतानां तत्त्वानां सम्यक् प्रतिपादनम्।

पाठ्यक्रमाध्ययनस्य फलम् / Course Level Learning Outcome:

1. नाट्यशास्त्रीयपरम्परायाः ज्ञानेन साकं नाटकानामध्ययनात् नाट्यतत्त्वानां ज्ञानं परिनिष्ठितं भवेत्।
2. अयं पाठ्यक्रमः रूपकेषु विभिन्नायामानां परिचयेन सह तेषां प्रयोगार्हतामपि प्रदर्शयेत्, येन विद्यार्थिनः नाट्यसाहित्याध्ययने इच्छुकाः भवेयुः।
3. परस्पर-परिचर्चया संस्कृत-रूपकाणां विकास-पक्षः सम्यक् परिज्ञायेत।

4. भास-शूद्रकयोः नाट्य-रचनाशैलीं ज्ञात्वा समालोचनात्मकमध्ययने सौकर्यं जायेत।

पाठ्यक्रमः -

घटकम्-1: भासकृतं कर्णभारम्

घटकम्-2: भासकृतं प्रतिमानाटकम्

घटकम्-3: शूद्रकस्य मृच्छकटिकम् (1-6 अङ्काः)

घटकम्-4: शूद्रकस्य मृच्छकटिकम् (7-10 अङ्काः)

अनुशंसितग्रन्थाः -

1. Keith, A. B., History of Sanskrit Literature, Motilal Banarsidass, Delhi, 2017
2. Dasgupta, S.N., A History of Sanskrit Literature: Classical Period, Motilal Banarsidass, Delhi, 2017
3. Shastri, Dharanand, Pratimāṇāṭakam, 2016
4. मिश्र, जगदीशचन्द्र (सम्पादित), प्रतिमानाटकम्, चौखम्बा संस्कृत प्रतिष्ठान, वाराणसी, 2016
5. Krishnamachariar, M., History of Classical Sanskrit Literature, Motilal Banarsidass, Delhi, 2016
6. Kale, M.R., Mṛcchakaṭikam of Śūdraka, Motilal Banarsidass, Delhi, 2015
7. मिश्र, जगदीशचन्द्र (सम्पादित), मृच्छकटिकम्, चौखम्बा संस्कृत प्रतिष्ठान, वाराणसी, 2015
8. Sharma, S.K., Karnabharam and Madhyamavyayoga, Parimal Publications, New Delhi, 2005
9. उपाध्याय, बलदेव, संस्कृत साहित्य का इतिहास, शारदा पब्लिसर्स, दिल्ली, 2001
10. Keith, A.B., Sanskrit Drama, Motilal Banarsidass, New Delhi, 1998
11. Woolner, A. C., Thirteen Plays of Bhāsa, Motilal Banarsidass, New Delhi, 1991
12. Devadhar, C.R., Bhāsa-nāṭaka-cakram, Motilal Banarsidass, New Delhi, 1987
13. Wilson, H. H., Dramas, Chaukhamba Sanskrit Series Office, Varanasi, 1983
14. Oliver, R.P., Mṛcchakaṭikam: The Little Clay Cart: A Drama In Ten Acts, Greenwood Press, 1975
15. Mukund, D.R., Types of Sanskrit Drama, Urmi Prakashan Mandir, Karachi, 1936
16. Vaidya, C.V., History of Sanskrit Literature, Poona, 1930

★★★

षोडशपत्रम् : संस्कृत-पद्यसाहित्यम्

Paper-XVI: Saṁskṛta-padyasāhityam

COURSE CODE: SHSS SKT 13C 09 SE 3104

L	T	P	Credits
3	1	0	4

उद्देश्यः/Objective:

1. कालिदास-कृतयोः महाकाव्ययोः रघुवंशकुमारसंभवयोः परिचयेन साकं प्रथमपञ्चमयोः सर्गयोः यथाकाव्यं सम्यगध्ययननुशीलनं च; 2. भारविकृतस्य किरातार्जुनीय-महाकाव्यस्य परिचयः प्रथमसर्गस्य च सम्यगध्ययनम्; 3. श्रीहर्षकृतस्य नैषधीयचरितस्य परिचयः प्रथमसर्गस्य च सम्यगध्ययनम्; 4. त्रयाणामेतेषां महाकवीनां जीवन-कृतित्वस्य सम्यक् परिज्ञानम्; 5. एषु महाकाव्येषु प्रयुक्तानां तत्त्वानां रस-छन्दोऽलंकाराणामपि च सम्यक् परिचयः।

पाठ्यक्रमाध्ययनस्य फलम् / Course Level Learning Outcome:

1. काव्यशास्त्रीयतत्त्वानां परिशीलनपूर्वकं काव्यानामध्ययनेन काव्यगुणानां सुष्ठुः परिचयः भवेत्।
2. अयं पाठ्यक्रमः विशिष्टकाव्यगतानां विभिन्नानामायामानां परिचयेन सह तेषां काव्यसौन्दर्यस्य कक्षायां विवेचनं भवतु।

3. एतेषां काव्यानामध्ययनेन सांस्कृतिकैतिहासिकज्ञानवृद्धिः जायेत।
4. विभिन्नकवीनां रचनाशैल्याः सह कालिदास–भारवि–श्रीहर्षैः कृतानां काव्यानां समालोचनात्मक-मध्ययनेन काव्यतत्त्वानां परिज्ञाने सौकर्यं संभूयात्।

पाठ्यक्रमः –

घटकम्-1: कालिदासकृतं रघुवंशम् (प्रथमः सर्गः)
घटकम्-2: कालिदासकृतं कुमारसम्भवम् (पञ्चमः सर्गः)
घटकम्-3: भारवीकृतं किरातार्जुनीयम् (प्रथमः सर्गः)
घटकम्-4: श्रीहर्षकृतं नैषधीयचरितम् (प्रथमः सर्गः)

अनुशंसितग्रन्थाः -

1. Kale, M.R., Kumārasaṁbhavam of Kālidāsa, Motilal Banarsidass, 2017
2. Shastri, Shri Nivas, Raghuvaṁśa-mahākāvyam, Delhi, 2017
3. Keith, A. B., History of Sanskrit Literature, Motilal Banarsidass, Delhi, 2017
4. Dasgupta, S.N., A History of Sanskrit Literature: Classical Period, Motilal Banarsidass, Delhi, 2017
5. Hanskar, A.N.D., Raghuvaṁśam, Penguine Publications, New Delhi, 2016
6. Krishnamachariar, M., History of Classical Sanskrit Literature, Motilal Banarsidass, Delhi, 2016
7. MacDonnell, A. A., A History of Sanskrit Literature, Kaveri Books, New Delhi, 2015
8. Pandeya, Janardana Shastri, Kirātārjunīyam of Bhāravi, Motilal Banarsidass, Delhi, 2014
9. Unni, N. P., Raghuvaṁśa of Kālidāsa, New Bharatiya Book Corporation, Delhi, 2013
10. त्रिपाठी, श्रीकृष्णमणि (सम्पादित), रघुवंशम्, , चौखम्बा पब्लिकेशन्स, वाराणसी, 2012
11. आचार्य, नारायण (सम्पादित), नैषधीयचरितम्, चौखम्बा संस्कृत प्रतिष्ठान, वाराणसी, 2012
12. Pandey, Pradyuman, Kumāra-saṁbhavam, Chaukhamba Publications, Varanasi, 2011
13. Kale, M. R., Raghuvaṁśa of Kālidāsa, Motilal Banarsidass, Delhi, 2008
14. M.R. Kale, Kirātārjunīyam of Bhāravi, Motilal Banarsidass, Delhi, 2008
15. पन्त, महादेव (सम्पादित), नैषधीयचरितम्, मोतीलाल बनारसीदास, दिल्ली, 2011
16. उपाध्याय, बलदेव, संस्कृत साहित्य का इतिहास, शारदा पब्लिसर्स, दिल्ली, 2001
17. Raghavan, V., The Number of Rasas, Adyar Library & Research Centre, Chennai, 1975
18. Vaidya, C.V., History of Sanskrit Literature, Poona, 1930

★★★

Option (IV)
वर्गः - घ (भारतीयदर्शनम्)
Group-D (Indian Philosophy)

COURSE CODE : SHSS SKT 13 D 10 SE 3104
चतुर्दशपत्रम् : भारतीयदर्शनस्य इतिहासः
Paper- XIV: Bhāratīyadarśanasya Itihāsaḥ

L	T	P	Credits
3	1	0	4

उद्देश्यः/Objective:

1. वैदिकपरम्परायामुपलभ्यमानानां दार्शनिकतत्त्वानां परिचयः; 2. भारतीय-दर्शनस्य आस्तिक-नास्तिक-धारयोः सम्यक् परिज्ञानम्; 3. दर्शनशास्त्रस्यैतिह्यस्य गभीरमध्ययनम्।

पाठ्यक्रमाध्ययनस्य फलम् / Course Level Learning Outcome:

1. भारतीयदार्शनिकपरम्परायाः विकासस्य सम्यगवधारणं भवेत्।
2. आस्तिक-नास्तिक-धारयोः तुलनात्मकानुशीलनेन तयोः विचार-भेदस्य ज्ञानं लभेत्।
3. षड्दर्शनानां प्रतिपाद्यानुशीलनेन तेषां परस्परपूरकत्वमनुभूय अविरोधित्वं जानीयात्।
4. दार्शनिकग्रन्थानामध्ययनेनानुशीलनेन च प्रौढ़शास्त्रेषु गति-प्रवृत्तिः समुत्पद्येत।

पाठ्यक्रमः -

घटकम्-1: वैदिक-दर्शनम् (वेदेषु, ब्राह्मणग्रन्थेषु उपनिषत्सु च विद्यमानानां दार्शनिकतत्त्वानां परिचयः), पुराण-दर्शनम् (अग्निपुराणे विद्यमानानां दार्शनिकतत्त्वानां परिचयः) च

घटकम्-2: नास्तिक-दर्शनानि (षड्-नास्तिकदर्शनानां – माध्यमिकः, योगाचारः, सौत्रान्तिकः, वैभाषिकः, चार्वाकः दिगम्बरश्च – सामान्यपरिचयः)

घटकम्-3: सांख्यदर्शनम्, योगदर्शनम्, न्यायदर्शनम्, वैशेषिकदर्शनम् - सामान्यपरिचयः

घटकम्-4: पूर्वमीमांसा-दर्शनम्, उत्तरमीमांसा-दर्शनम् - सामान्यपरिचयः

अनुशंसितग्रन्थाः

1. शर्मा, उमाशंकर ऋषि (व्या०), सर्वदर्शनसंग्रहः, चौखम्बा विद्याभवन, वाराणसी (पुनर्मुद्रित), 2019
2. Dasgupta, Surendranath, History of Indian Philosophy (in 6 vols) (Reprint), Rupa Publications, Delhi, 2018
3. Vidyabhushan, Satis Chandra, History of Indian Logic: (Ancient, Mediaeval and Modern Schools) (Reprint), Motilal Banarsidass, New Delhi, 2015
4. Chattopadhyaya, D.P., Lokāyata: A Study in Ancient Indian Materialism, People's Publishing House (Reprint), 2006
5. Hirianna, M, Essentials of Indian Philosophy (Reprint), Motilal Banarsidass, Delhi, 2015
6. Kar, Bijayananda, The Philosophy of Lokayata, Motilal Banarsidass, Delhi, 2013
7. शर्मा, डॉ० चन्द्रधर, भारतीय दर्शन का तात्त्विक सर्वेक्षण, मोतीलाल बनारसीदास, दिल्ली, 2013
8. Chaterjee, Sarat Chandra, An Introduction to Indian Philosophy (Reprint), Rupa & Co., Delhi, 2012
9. Radhakrishnan, S., Indian Philosophy (Reprint), Oxford, 2008
10. उपाध्याय, आचार्य बलदेव, पुराण–विमर्श, चौखम्बा विद्याभवन, वाराणसी, (Reprint) 2007
11. Sinha, Jadunath, Outlines of Indian Philosophy, Pilgrims Publishings, 2007
12. अलंकार, वीरेन्द्र कुमार, मीमांसा दर्शन (तर्क-अध्ययन), भारतीय विद्या प्रकाशन, दिल्ली, 2006
13. वेदवाचस्पति, प्रियव्रत, वेद और उसकी वैज्ञानिकता, गुरुकुल काँगड़ी विश्वविद्यालय, हरिद्वार, 2005
14. वेदालंकार, जयदेव, भारतीय दर्शन (तत्त्व और ज्ञानमीमांसा के मौलिक सम्प्रत्यय), न्यू भारतीय बुक कॉर्पोरेशन, नई दिल्ली, 2004
15. देवराज, नन्द किशोर, भारतीय दर्शन,उत्तर प्रदेश हिन्दी संस्थान, लखनऊ, 2002
16. चतुर्वेदी, गिरिधर शर्मा, पुराणपरिशीलनम्, विहार राष्ट्रभाषा परिषद्, पटना, 2000
17. Sarma, BNK, History of Dvaita School of Vedanta and its Literature (in 2 vols) (Reprint), Motilal Banarsiadass, New Delhi, 2000
18. Narasimhachary, M., Contribution of Yāmunācārya to Viśiṣṭādvaita, Sri Jayalakshmi Publications, Hyderabad, 1998
19. भार्गव, दयानन्द, वेद-विज्ञान-वीथिका, नाग प्रकाशन, दिल्ली, 1996
20. अभिमन्यु, वेदान्तविमर्श, परिमल पब्लिकेशन्स, दिल्ली,1991

21. Thangaswami, R., Advaita Vedānta Literature: A Bibliographical Survey, University of Madras, Chennai, 1980
22. Raghavan, VKSN., A History of Viśiṣṭādvaita Literature, Ajanta Publications, Chennai, 1979
23. सिह्ना, हरेन्द्र प्रसाद, भारतीय दर्शन की रूपरेखा (द्वितीय संस्करण), मोतीलाल बनारसीदास, दिल्ली, 1979
24. Bharatiya, M.C., Causation in Indian Philosophy (with Special reference to Nyāya Vaiśeṣika), University Press, Vimal Prakashan, Ghaziabad, 1973
25. पाठक, सर्वानन्द, चार्वाकदर्शन की शास्त्रीय समीक्षा, चौखम्बा विद्याभवन, वाराणसी, 1968
26. उपाध्याय, आचार्य बलदेव, भारतीय दर्शन, शारदा मन्दिर, वाराणसी, 1942
27. Jha, Ganganath, Vaisheshika Darshana, Nagari Pracharini Sabha, Benares, 1921
28. Cowell, E.B. & Gough A.E. (Eng. Tr.), Sarvadarśanasaṁgraha, Trubner & Co, Ludgate Hill, London, 1882
29. त्रिपाठी, श्रीकृष्णमणि, पुराणपर्यालोचनम्, चौखम्बा सुरभारती प्रकाशन, वाराणसी
30. उपाध्यायः, वाचस्पति, मीमांसादर्शनविमर्शः, भारतीय विद्या प्रकाशन, दिल्ली

★★★

COURSE CODE : SHSS SKT 13 D 11 SE 3104

पञ्चदशं पत्रम् : न्यायदर्शनम्, पूर्वमीमांसादर्शनं काश्मीरशैवदर्शनं च

Paper-XV : Nyāyadarśanam, Pūrvamīmāṃsādarśanaṁ Kāśmīraśaivadarśanaṁ Ca

L	T	P	Credits
3	1	0	4

उद्देश्यः/Objective:

1. न्यायवैशेषिक-परम्परायाः सम्यगवधारणम्; 2. विश्वनाथ-भट्टाचार्यकृत-भाषापरिच्छेदस्य कारिकावल्यपरनाम्नः ग्रन्थस्य सुष्ठुरूपेण प्रशिक्षणम्; ३. स्वोपज्ञटीकायाः न्यायमुक्तावल्याः दिनकरी-रामरुद्री-मंजूषाद्यन्यटीकानामपि च तत्त्वानुशीलनपूर्वकं विषयविशदीकरणम्; 4. मानमेयोदयस्य षट्त्रिंशत्तत्त्वसन्दोहस्य च दार्शनिकसिद्धान्तानां विचारविनिमय–माध्यमेन सम्यगनुशीलनम्।

पाठ्यक्रमाध्ययनस्य फलम् / Course Level Learning Outcome:

1. स्वोपज्ञ-न्यायमुक्तावली-सहितस्य भाषापरिच्छेदस्य परिशीलने रुचिः जायेत।
2. न्यायदर्शन-प्रत्यक्षप्रमाणस्याध्ययनं भाषापरिच्छेद-सन्दर्भेण कुर्यात् ।
3. प्रौढग्रन्थस्य मानमेयोदयस्य गभीराध्ययनेन तस्य परिज्ञानं सम्भवेत्।
4. लघुग्रन्थः षट्त्रिंशत्तत्त्वसन्दोहः त्रिकाभिधस्य काश्मीरशैवदर्शनस्य मूलग्रन्थः, अस्यानुशीलनेन काश्मीरशैवदर्शनस्य ज्ञानं संभवेत्।

पाठ्यक्रमः -

घटकम्-1: भाषापरिच्छेदः न्यायमुक्तावलीसहितः, प्रत्यक्षखण्डः - (1-32 कारिकाः)

घटकम्-2: भाषापरिच्छेदः न्यायमुक्तावलीसहितः, प्रत्यक्षखण्डः - (33-65 कारिकाः)

घटकम्-3: मानमेयोदयः (केवलं मेयभागः)

घटकम्-4: षट्त्रिंशत्तत्त्वसन्दोहः राजानकानन्दवृत्तिसहितः

अनुशंसितग्रन्थाः –

1. मिश्र, सच्चिदानन्द, न्यायदर्शनम्, भारतीय विद्या प्रकाशन, दिल्ली, 2018
2. शास्त्री, धर्मेन्द्रनाथ (व्या०), न्यायसिद्धान्तमुक्तावली, प्रत्यक्षखण्डः, मोतीलाल बनारसीदास, दिल्ली, 2017

3. Swami Lakshmanjoo, Kashmir Shaivism, The Secret Supreme, Ishwar Ashram Trust, Srinagar, 2016
4. मुसलगांवकर, गजानन शास्त्री मुसलगांवकर (व्या०), न्यायसिद्धान्तमुक्तावली, प्रत्यक्षखण्डः, चौखम्बा, वाराणसी, 2014
5. मुसलगांवकर, गजानन शास्त्री मुसलगांवकर (व्या०), मीमांसापरिभाषा, चौखम्बा, वाराणसी, 2014
6. शर्मा, डॉ० चन्द्रधर, भारतीय दर्शन का तात्त्विक सर्वेक्षण, मोतीलाल बनारसीदास, दिल्ली, 2013
7. स्वामी योगीन्द्रानन्दः (व्या०), मानमेयोदयः नारायणद्वयीप्रणीतः, चौखम्बा विद्याभवन, वाराणसी, 2009
8. शास्त्री, अशोक चन्द्र गौर, न्यायसिद्धान्तमुक्तावली, दिनकरी-रामरुद्री-टीकासहिता, चौखम्बा, वाराणसी, 2005
9. वेदवाचस्पति, प्रियव्रत, वेद और उसकी वैज्ञानिकता, गुरुकुल काँगड़ी विश्वविद्यालय, हरिद्वार, 2005
10. वेदालंकार, जयदेव, भारतीय दर्शन (तत्त्व और ज्ञानमीमांसा के मौलिक सम्प्रत्यय), न्यू भारतीय बुक कॉर्पोरेशन, नई दिल्ली, 2004
11. भार्गव, दयानन्द, वेद-विज्ञान-वीथिका, नाग प्रकाशन, दिल्ली, 1996
12. वेदालंकार, जयदेव, भारतीय दर्शन की समस्याएँ, प्राच्य विद्याशोध प्रकाशन, हरिद्वार, 1986
13. अवस्थी, डॉ० प्रेमा, मीमांसादर्शन का उद्भव और विकास, चौखम्बा सुरभारती प्रकाशन, कानपुर, 1982
14. Bharatiya, M.C., Causation in Indian Philosophy, Vimal Prakashan, Ghaziabad, 1973
15. Jha, Ganganath, Pūrva Mīmāṁsā in its source, Banaras Hindu University, Varanasi, 1942
16. Jha, Ganganath, The Philosophical Discipline, Calcutta University, Calcutta, 1928
17. Jha, Ganganath, Nyāya Prakasha, Nagari Pracharini Sabha, Benares, 1920
18. शास्त्री, टी. गणपति, मानमेयोदयः नारायणभट्ट–नारायणपण्डिताभ्यां प्रणीतः, तिरुवनन्तपुरम्, 1912
19. Jha, Ganganath, The Prabhakara School of Purva Mimamsa, Allahabad University, Allahabad, 1911
20. सिंह, चन्द्रधारी (व्या०), न्यायसिद्धान्तमुक्तावली, भारतीयविद्या प्रकाशन, दिल्ली
21. Swami Madhavananda (Eng. Tr. & Notes), Bhāṣāpariccheda with Muktāvalī, Advaita Ashram, Calcutta
22. Shastri, Surya Narayan (Eng. Tr. & Comm.), Mānameyodaya by Narayan-duo, Theosophical publishing House, Adyar, Madras, 1933
23. उपाध्याय, वाचस्पति, मीमांसादर्शनविमर्शः, भारतीयविद्याप्रकाशन, दिल्ली
24. पण्डित, बलजिन्नाथ, काश्मीर शैवदर्शन
25. झा, अनिरुद्ध, तत्त्व-मीमांसा की रूपरेखा, दिल्ली
26. वेदालंकार, जयदेव, भारतीय दर्शन (तत्त्व और ज्ञानमीमांसा के मौलिक सम्प्रत्यय), मोतीलाल बनारसीदास, दिल्ली
27. भारतीय, महेश, भारतीय दर्शन की मुख्य समस्याएँ, गाजियाबाद
28. भार्गव, दयानन्द, वेद-विज्ञान-वीचिका, नाग प्रकाशन, दिल्ली

★★★

COURSE CODE: SHSS SKT 13 D 12 SE 3104

षोडशं पत्रम् : प्रमुखदार्शनिकसिद्धान्ताः

Paper- XVI: Pramukha-dārśanika-siddhāntāḥ

L	T	P	Credits
3	1	0	4

उद्देश्यः/Objective:

1. अध्येतृभ्यः भारतीयदार्शनिकपरम्परायाः बौद्धार्हत-सिद्धान्तयोः सम्यगवधारणम्; 2. रामानुज-दर्शनस्य सुष्ठुरूपेण प्रशिक्षणम्; 3. पूर्णप्रज्ञदर्शनस्य तत्त्वानुशीलनपूर्वकमध्यापनम्; 4. विभिन्न-दार्शनिकसिद्धान्तानां विचारविनिमयपूर्वकं सम्यगनुशीलनम्।

पाठ्यक्रमाध्ययनस्य फलम् / Course Level Learning Outcome:

1. भारतीय-दार्शनिकसिद्धान्तेषु नास्तिकपरम्परायाः बौद्धार्हत-सिद्धान्तयोः परिशीलने रुचिः कुर्यात्।
2. अद्वैतवेदान्ते ब्रह्मसूत्रोपरि रामानुजभाष्याध्ययने अनुशीलने च प्रवृत्तिः जायताम्।

3. द्वैतदर्शने माध्ववेदान्त-धारायां पूर्णप्रज्ञस्य आनन्दतीर्थापरनाम्नः ग्रन्थानां परिशीलने प्रेरणां लभेत्।

4. विभिन्न-दार्शनिकसिद्धान्तानामध्ययनात् प्राच्य-पाश्चात्य-दर्शनयोः परितोलने प्रवर्तेत।

पाठ्यक्रमः -

घटकम्-1: सर्वदर्शनसंग्रहः, माधवाचार्यकृतः - बौद्धदर्शनम्

घटकम्-2: सर्वदर्शनसंग्रहः, माधवाचार्यकृतः - आर्हतदर्शनम्

घटकम्-3: सर्वदर्शनसंग्रहः, माधवाचार्यकृतः - रामानुजदर्शनम्

घटकम्-4: सर्वदर्शनसंग्रहः, माधवाचार्यकृतः - पूर्णप्रज्ञदर्शनम्

अनुशंसितग्रन्थाः

1. शर्मा, उमाशंकर ऋषि (व्या०), सर्वदर्शनसंग्रहः, चौखम्बा विद्याभवन, वाराणसी (पुनर्मुद्रित), 2019
2. रटाते, माधव जनार्दन (व्या.), सर्वदर्शनसंग्रहः, भारतीय विद्या प्रकाशन, दिल्ली, 2011
3. Stchervatsky, Theodore, Buddhist Logic (Vos I & II), Motilal Banarsidass, Delhi, 2008
4. शास्त्री, कैलाशचन्द्र, जैन धर्म, आचार्य शांतिसागर 'छाणी' स्मृति ग्रन्थमाला, मथुरा, 2007
5. सर्वदर्शनसंग्रहः, आनन्दाश्रम, पुणे, 1999
6. Rani, Vijaya, Buddhist Philosophy as Presented in Mīmāṁsāślokavārtika, Parimal Publications., Delhi, 1982
7. जैन, धर्मचन्द्र, अभिधर्मदेशना : बौद्ध सिद्धान्तों का विवेचन, कुरुक्षेत्र, 1982
8. शास्त्री, श्रीनिवास (व्या०), न्यायबिन्दुटीका, साहित्य भण्डार, सुभाष बाजार, मेरठ, 1975
9. शास्त्री, महेन्द्र कुमार, जैनदर्शन, श्री गणेशप्रसाद वर्णी जैन ग्रन्थमाला, वाराणसी, 1974
10. नथमल, मुनि, जैनदर्शन, मनन और मीमांसा, आदर्श साहित्य संघ प्रकाशन, चुरु, 1973
11. शास्त्री, श्रीनिवास, वाचस्पति मिश्र द्वारा बौद्ध दर्शन का विवेचन, कुरुक्षेत्र विश्वविद्यालय, कुरुक्षेत्र, 1968
12. उपाध्याय, बलदेव, बौद्धदर्शनमीमांसा, शारदा मन्दिर, वाराणसी, 1946
13. सांकृत्यायन, राहुल, बौद्धदर्शन, किताब महल, इलाहाबाद 1944
14. Cowell, E.B. & Gough A.E. (Eng. Tr.), Sarvadarśanasaṁgraha, Trubner & Co, Ludgate Hill, London, 1882
15. अभ्यङ्करः, काशीनाथ वासुदेव, माधवाचार्यकृतः सर्वदर्शनसंग्रहः, संस्कृतटीका, पुणे
16. कौठिया, , दरबारी लाल , जैनदर्शन और प्रमाणशास्त्र-परिशीलन

★★★

CHOICE BASED CREDIT SYSTEM

Generic Elective Course

प्राचीन-भारतीय-संस्कृतिः, दर्शनं भाषाविज्ञानं च (2)

Prācīna-bhāratīya-saṁskṛtiḥ, Darśanaṁ Bhāṣāvijñānaṁ Ca (2)

Course Code: SHSS SKT 1302 GE 3104

माध्यमः – संस्कृतम्/हिन्दी/आङ्ग्लभाषा

Medium – Sanskrit/Hindi/English

L	T	P	Credits
3	1	0	4

उद्देश्यः/Objective:

1. संस्कृतेतर-विषयाणामध्येतृभ्यः संस्कृताध्ययनाय रुचिरुत्पादनम्; 2. भारतीयज्ञानसंपदाधारभूतानां ईशोपनिषद्-गीता-नीतिशतकादि-ग्रन्थानां परिचयार्थमौत्सुक्यजननम्; 3. संस्कृतेनोपनिबद्धानां नीतिवाक्यानां गीतायां वर्णितस्य आत्मसंयमयोगस्य च महत्त्वप्रतिपादनम्; 4. भाषाशास्त्रस्य सामान्य-परिचयः, अस्याध्ययनाय प्रेरणाप्रदानम्।

पाठ्यक्रमाध्ययनस्य फलम् / Course Level Learning Outcome:

1. अध्येतारः ईशोपनिषदः तत्त्वं ज्ञात्वा अध्यात्मोन्नतिं प्रति प्रयत्नशीलाः भवेयुः।
2. इतरविषयाणामध्येतारः संस्कृतज्ञानेन तेषां प्रमुख-विषयानुगुणं संस्कृतभाषायामुपलभ्यमानानां ग्रन्थानां प्रत्याकृष्टाः भवितुं शक्नुयुः।
3. भारतीयसांस्कृतिकज्ञानस्यानुशीलनेन अध्येतृणां सर्वाङ्गीणा प्रोन्नतिः संभवेत्।
4. उपनिषद्–गीता–नीति–भाषाशास्त्रादीनां विषयाणां सम्यगध्ययनेनास्माकं सांस्कृतिक-परम्परायाः ज्ञानं भवेत्।

पाठ्यक्रमः -

घटकम्-1: ईशावास्योपनिषद्

घटकम्-2: भगवद्गीता - आत्मसंयमयोगो नाम षष्ठोऽध्यायः

घटकम्-3: भर्तृहरिकृतं नीतिशतकम् (51-100 श्लोकाः)

घटकम्-4: प्रमुख-भाषापरिवाराणामध्ययनम्, भारतीय-भाषाणामुद्भवो विकासश्च

अनुशंसितग्रन्थाः -

1. गोयन्दका, हरिकृष्णदास, ईशादि नौ उपनिषद् (शाङ्करभाष्य), गीता प्रेस, गोरखपुर, 2017
2. Śrīmadbhagavadgītā (with English Translation), Gita Press, Gorakhpur, 2016
3. ईशावास्योपनिषद् (शाङ्करभाष्य), गीता प्रेस, गोरखपुर, 2015
4. स्वामी, रामसुखदास, श्रीमद्भगवद्गीता (हिन्दी अनुवाद सहित), गीता प्रेस, गोरखपुर, 2013
5. मुसलगाँवकर, राजेश्वरशास्त्री, नीतिशतकम् with नीतिपथ हिन्दी व्याख्या, चौखम्भा प्रकाशन, वाराणसी, 2011
6. Radhakrishnan, S., The Bhagavadgītā, Harper Collins, Noida, Uttar Pradesh, 2011
7. कुमार, डॉ. सुरेन्द्र (संपा.), संक्षिप्तनीतिशतकम्, देवेश पब्लिकेशन्स, नई दिल्ली, 2008
8. Radhakrishnan, S., The Principal Upanisads, Harper Collins, Noida, Uttar Pradesh, 2006
9. Vidyabhusan, Baladev, Isopanishad, Bhanu Swami Books, 2006
10. Panda, Rabindra Kumar, Satakakāvyas of Bhartṛhari, Bharatiya Kala Prakashan, Delhi, 2006
11. Goyandaka, Jayadayal, Śrīmadbhagavadgītā (with Tattvabodhinī commentary and English Translation), Vishnu Vimal Publication, Vrindavan, 2000
12. शर्मा, देवेन्द्रनाथ, भाषाविज्ञान की भूमिका, राधाकृष्ण प्रकाशन प्रा. लि., नई दिल्ली, 1992
13. सक्सेना, बाबूराम, सामान्य भाषाविज्ञान, हिन्दी साहित्य सम्मेलन, प्रयाग, 1947
14. शर्मा, रामजी, भर्तृहरि–शतक, महाशय श्यामलाल वर्मा आर्य–बुक सेलर, बरेली, 1926

★★★